

# **Kapitali 1 – Pinngortitaq**

## **Pilersaarusiornermut atatillugu avatangiisit nalilersornerat**

*SMV 2010 nalunaarusiaq*

**Namminersorlutik Oqartussat ataanni  
aluminiumik suliniuteqarnermut atatillugu  
SMV pillugu suleqatigiissitanit suliarineqartoq**

Namminersorlutik Oqartussat  
Nuuk, juli 2010

## Imarisat allattorsimaffiat

|                                                                  |               |
|------------------------------------------------------------------|---------------|
| <b>1.0 Eqikkarnera .....</b>                                     | <b>3</b>      |
| 1.1 Aallaqqaasiut.....                                           | 3             |
| 1.2 Periaaseq .....                                              | 4             |
| 1.3 Inerniliineq .....                                           | 4             |
| 1.4 Misissuinissat allat.....                                    | 6             |
| 1.5 [Ekstrakt] .....                                             | 8             |
| <br><b>2.0 Najoqqutat .....</b>                                  | <br><b>10</b> |
| <br><b>3.0 Periaaseq .....</b>                                   | <br><b>11</b> |
| <br><b>4.0 Najoqqutat misissornerat .....</b>                    | <br><b>16</b> |
| 4.1 Naasoqarneq .....                                            | 16            |
| 4.2 Nunami uumasut miluumasut .....                              | 19            |
| 4.3 Imaani uumasut miluumasut .....                              | 28            |
| 4.4 Timmissat nunamut imermullu (tarajuunngitsumut) atasut ..... | 29            |
| 4.5 Immap timmiai .....                                          | 41            |
| 4.6 Aalisakkat .....                                             | 44            |
| 4.7 Nunap immikkoortui eqqissisimatitat qajannartullu .....      | 47            |
| 4.8 Isumalluutit iluaqutiginerat .....                           | 48            |
| <br><b>5.0 Inerniliineq .....</b>                                | <br><b>51</b> |

## **Kapitali 1 Pinngortitaq**

### **1.0 Eqikkarnera**

#### **1.1 Aallaqqaasiut**

Kapitali manna killiffimmik nalunaarusiamik DMU-p (Danmarks Miljøundersøgelser) aamma Pinngortitaleriffiup maanna suliarisaannik tunngaveqarpoq. Killiffimmik nalunaarusiaq april 2008-mi saqqummerpoq [www.smv.gl](http://www.smv.gl)-milu takuneqarsinnaalluni.

DMU/Pinngortitaleriffimmit killiffimmik nalunaarusiap anguniagai pingaarnerit tassaasimapput nunap ilaani SMV-p sammisaata iluaniittumi pinngortitap pissusaanik aamma pinngortitap pisuussutaanik atuisarneq pillugu ilisimasat piusut katersorlugillu nalilersussallugit. Timmissanik misissuinerit marluk (toornaviarsuit aamma nerlerit) 2007-ip aasaanerani nalunaarusiap suliarineqarneranut atatillugu ingerlanneqarsimapput.

Killiffimmik nalunaarusiap SMV-imik misissuiffigineqartup nunap ilaata naasoqarnera uumasooqarneralu nassuiarpaa kiisalu pinngortitap pisuussutaanik atuneq piniarneq, aalisarneq takornariaqarnerlu aqqutigalugit. Nalunaarusiami aallaavigineqartut tassaapput:

- Artit piniarnermut aalisarnermullu pingaaruteqartut
- Artit nungoratarsinnaasut
- Artit nunanit tamalaanit pingaartinneqartut/alaatsinaanneqartut

Nunap assingi siaruarfinnik/pisuussutini atuinernik pingaarnernik takutitsisut suliarineqarsimapput. Malugineqassaaq kisitsisit tunngavigineqartut piffissakkut siammarsimangaatsiartarmata, taamaattumillu nunaminertat ilai allat pingaaruteqassallutik paarlattuaniilluunniit nunaminertat ilai siornatigut pingaaruteqarsimasut maanna taamaakkunnaartut.

Artit ataasiakkaat pillugit artip Kalaallit Nunaanni taamaattoqarfeqarneranut SMV-mik misissuiffigineqartup qanoq pingaaruteqartiginera nalilersorneqarsimavoq, kiisalu aamma artip misissuinermit sunnerneqaratarsinnaanera. Tamatuma saniatigut sutigut ilisimasat amigaatigineqarnersut kiisalu misissuinerit amerlanerusut ingerlanneqartariaqarnersut uparuartorneqarput.

Arterpaaluit sukumiinerusumik nassuiarneqanngillat. Ilaatigut tassaapput arterpaaluit nunap ilaani tassani nalinginnaasumik takussaasut, soorlu ass. Terianiaq ukalerlu, amerlassutsimikkut misissuinermit sunnerneqarnissaat ilimanangitsutut isumaqarfigineqarluni. Taamaattorli nalunarpaq piffinni aalajangersimasuni artinik naasunik uumasunilluunniit ilisimaneqanngitsunik peqarnersoq sunnertinneqarsinnaasunik. Tamanna suliniummut atatillugu misissorneqartariaqarpoq.

## 1.2 Periaaseq

Sumut killissimaneq pillugu nalunaarusiaq aallaavigalugu artit ataasiakkaat tamarmik kapitalimi matumani pineqartut pillugit pissutsit assigiinngitsut taakkartorneqarlutillu nalilersorneqarput. Nalilersuinerit taakku matrixinut marlunnut eqikkarneqarput. Ataaseq aallaqqaataaniit suliarinerani sunniutaa-sinnaasunut (ilanngussaq 1-1) ataaserlu ingerlanneqarnerani sunniutaa-sinnaasunut (ilanngussaq 1-2).

Artit tamarmik ataasiakkaarlugit pissutsit uku suliarineqarsimapput:

- Nalunaarsuutit pitsaassusiat
- Sunniut, sunniutit qanoq ittut attuumassuteqarsorineqarpat
- Sunniummut peqqutaasoq (ass. aatsitsivimmik imaluunniit imermit nukissior-fimmik pilersitsineq)
- Pingaassuseq, sunniut pineqartoq arti eqqarsaatigalugu qanoq pingaartigaa
- Nalunaarsuiffimmi aappaluttumi inissisimanera
- Ajoqusiissutissanik millisaaniarnerit
- Piffissat akornusersuinaveersaarfiusariaqartut
- Misissugassat suli allat

## 1.3 Inerniliineq

Kommunini pingasuni tamani pinngortitaq ajortumik sunnerneqaratarsinnaavoq. Taamaattorli sunniutaasinnaasut taakku ajoqusiissutissat millisaaniarnerisigut minnerulersinneqarsinnaapput. Millisaanissalli taakku ilaat sioqqutsisumik misissoqqaarnerisigut aatsaat paasineqarsinnaapput. Tamanna ingammik taamaappoq sumiiffinni aalajangersimasuni piffissani aalajangersimasuni qanoq pisoqarfissaanngitsuni, ass. tuttut erniortarfii imaluunniit kalaallit nerlerisa isasarfii. Misissuinissat innersuussutigineqartut aamma ajoqusiissutaasinnasunik milisaaniarnerit ilanngussat 1-1-imi aamma 1-2-mi matriximi allassimapput. Aluminiumik suliniuteqarnerup pinngortitamut qanoq sunniuteqarumaanera pillugu ilisimasat pigineqartut annikeqaat, taamaammallu ullumikkut siumut oqaatigineqarsinnaanngutsunik pitsaanngitsunik sunniuteqarsinnaanera tamakkiisumik pinngitsoortusnaanngitsutut oqaatigineqarsinnaanngilaq.

Immikkoortumi tullermi kommunit pingasut tamarmik ataasiakkaarlugit aatsiteriviup inissinneqarnissaanut tunngatillugu pissutsit pinngortitap tungaaniit isigalugusooq nalunaarusiami matumani immikkoortut pingaaruteqarnerpaasussatut nalilerneqartut erseqqissarneqassapput eqiterneqassallutillu. Pissutsit taakku matriximi qasertunngorlugit erseqqissarneqarput.

## Sisimiut

Kalaallit nerlerat, Kalaallit Nunaata kitaa kalaallit nerlerata erniortarfituaraa. Kalaallit nerlerat kinguariartorpoq taamaammallu Kalaallit Nunaat nunat tamalaat akornanni arti taanna pillugu immikkorluinnaq akisussaaqqeqarpoq. Nunap ilaa Kangerlussuup avannaaniittoq kalaallit nerlerannut ingammik pingaarpoq. Arti upernaakkut Kalaallit Nunaannut tikiuteqqammernerata

kingorna assut qajannarpoq, tamatumalu nalaani akornusersuineq erniorfissaq sunnersinnaavaa. Sisimiut kommuniani sumiiffik kujalleq (Sisimiut C) kalaallit nerlerisa uninngaartarfianni pingaartumi inissisimavoq. Tamaani aatsiterivimmik inissiineq sumiiffimmik aserorterissaq, timmiaqassutsimut sulii aamma ajortumik sunniuteqaratarsinnaalluni. Kommunimi sumiiffiit avannarliit marluk kalaallit nerlerinit iluaqutigineqartartuni inissisimanngillat, kisianni sumiiffinnut taakkununga kabelit aqqutissaat sumiiffiit kalaallit nerlerinit najorneqartartut aqqusaaratarsinnaassavaat. Tamanna ingammik sanaartornerup nalaani ajortunik sunniuteqarsinnaassaaq. Taamaattumik nunap immikkoortuata tamatumap kalaallit nerleranut immikkut pingaaruteqassusia iluaqutigineqassusialu nalunaarsorneqartariaqarpoq, uninngaartarfinni isasarfinnilu piffissani tulluurtuni suliaqarneq pinaveersaaqqullugu.

Tuttu, Itilliup Sisimiullu akornat tuttunut pingaaruteqarpoq. Nunap immikkoortua tamanna aqqusaarlugu Sisimiunut kabelit aqqutaannik pilersuineq piffiup tamatumap nunallu timaata akornanni ingerlaartarnerit sunnersinnaavaa. Sumiiffimmi aqquserniortoqarpat tamanna aamma akornusersuinerimik anginerusumik piniarnerullu annertusineranik kinguneqassaaq, sumiiffimmut oqinnerusumik pinnaanernerup kingunerisaanik.

Naasut qaqutigoortut, Itilliup eqqaani aatsitsivimmik pilersitsineq (Sisimiut C) aammalu Akullerup qinnguutigut kabelit aqqutaannik pilersitsineq naasut artit arlaqartut naasarfi aqqusaartussaagamigit, SMV-millu misissuiffiusoq Kalaallit Nunaanni artit taakku peqarfiunerannut pingaartuummat, mumisinneqarsinnaanngitsumik aseruinerimik nassataqarsinnaavoq. Tamannali ajornanaarपालाarnagu qaangerneqarsinnaavoq sumiiffimmi naasut qaqutigoortut nalunaarsornerisigut, taakku avaqqullugit kabelit aqqutissaat inissinneqarsinnaani-assammat.

### ***Maniitsoq***

Aatsiterviup inissaatut siunnersuutigineqarsimasut pingasut arlaannaalluunniit pinngortitaq annertunerusumik sunnissagaat nalilernerqarpoq. Taamaattorli sumiiffinni nipisaat ammassaallu suffisarfi talittarfinnik pilersitsinikkut ingerlat-sinikkullu piuneerussinnaapput kisianni aalisagaqassutsimut tamarmiusumut sunniuteqassanngitsutut nalilernerqarpoq.

Appa aamma taateraag, Sineriak sinerlugu kabelit aqqutaat inissinneqartillugit appat taateraallu erniorfi saneequttussaavaat, taakkulu tamarmik Kalaallit Nunaata ilarujussuani kinguariartortuullutik. Ingammik kabelit aqqutaasa pilersinneqarneranni erniorfiit akornusersorneqarnissaat aarleqqutigineqarsinnaavoq. Taamaattumik erniorfiit eqqaanni akornusersuinerit, soorlu helikopterini timminerit umiarsuillu angallannerat, erniorfiup nalaani pinaveersaartariaqarpoq.

### **Nuuk**

Qaquk. Akiani aatsitsiviliorfigineqarsinnaasut marluk siunnersuutigineqarsimapput. Tamaani inissiineq, ingammik kujallermi inissiineq, Qaquup eqqaanut annertuumik ajortumik sunniuteqarsinnaassasorineqarpoq tamanna ingammik miternut siorartuunut siorakitsunullu uninngaartarfiummat neriniartarfiullunilu pingaarteq. Sumiiffik taanna aamma timmissanut naloraarusilinnut amerlasuunut aamma imarmiunut allanut pingaartuuvog. Sumiiffik taanna sumiiffittut Ramsarimut ilaaratarsinnaasutut DMU-p nalunaarusiaani 2001-imeersumi ilaavog – tassa imaappog sumiiffik masattoq nunat tamalaat akornanni pingaarutilik. Aammattaaq Avatap aamma Timmiap sumiiffiup taassumap eqqissisimatinnegarnissaa suliassanngortissimavaa. Talittarfiliorterit, illoqarfiliorneq taakkulu nassatarisaannik sumiiffimmi assigiinngitsunik pinerit aammalu talittarfimmiit minnerusumik anginerusumilluunniit uuliakoorneq ikummatissamilluunniit aniatitsisoorneq sumiiffiup timmiaqarfittut pingaartutut inissisimanera tatigalutuartussaavaa, qularnanngitsumillu sumiiffimmi pinngortitap pisuussutaanut allanut arlalitsigut pitsaanngitsunik kinguneqartitsissalluni.

Tuttu, Akia kiisalu Nuup kangerluata avannaani Narsarsuaq tassaapput tuttu neriniartarfii pingaartut immaqalu aamma erniortarfi. Nuup tungaanut kabelit aqquataannik pilersitsineq neriniartarfiit pingaartut taakkua sunnertussaavai isorartussuseq tamakkingajallugu. Taassuma saniatigut Akiani aatsiterivimmik pilersitsineq illoqarfimmut qanikannertussaavog tamannalu akornusersuineruermik nassataqassaaq aatsiterivimmut tunngassuteqartunik suliagarnerit kingunerisaannik kiisalu aamma piffimmi asimiinnerulernerup kingunerisaannik piniariarnerulernermik. Tamakkua sumiiffimmi tuttu atugaat ajornerulersis-sinnaavaat.

### **1.4 Misissuinerit suli allat**

Artit suliarineqartut ilaasa nalunaarsuutaat tunngavigineqartut annikimmata DMU/ Pinngortitaleriffik misissuinernut suli allanut suliarineqartariaqartunut siunnersuuteqarsimavog. Misissuinissat ilai ataatsimut isigalugit nunap immikkoortuinut tamanut projektimit sunnerneqartussanut atuupput. Kisianni misissuinerit innersuussutigineqartut ataasiakkaat taamaallaat aaqqissuussaannerit ilaannik pilersitsinermi naleqqutissapput. Misissuinissanut allanut siunnersuutit takussutissiaq 1-1-imi allattorneqarsimapput.

*Nalunaarsuiffik 1-1 Misissuinissanut suli allanut siunnersuutit, suut sanaartorneqassanersut apeqqutaatillugu, ABC tassaapput aatsiteriviup inissinneqarfigisinnaasai, T tassaallutik kabelit aqquaat, 7e, 7d aamma 6g erngup nukinganik aallerfiusinnaasut takussutissiaq 1-1 malillugu*

|                        |                                                                              | Sisimiut |   |   | Maniitsoq |   |   |   | Nuuk |   |   |   | Erngup nukinga |    |    |   |
|------------------------|------------------------------------------------------------------------------|----------|---|---|-----------|---|---|---|------|---|---|---|----------------|----|----|---|
|                        |                                                                              | A        | B | T | A         | B | C | T | A    | B | C | T | 7e             | 7d | 6g | T |
| Naasut                 | Naasoqassutsit qajannartut/ qaqutigoortut/ pingaaruteqartut nalunaarsorlugit | x        | x | x | x         | x | x | x | x    | x | x | x | x              | x  | x  | x |
| Naasut                 | Naasunik qaqutigoortunik pegarnera misissorlugu                              | x        | x | x | x         | x | x | x | x    | x | x | x | x              | x  | x  | x |
| Tuttu                  | Tuttoqassutsit misissoqqissaarlugit                                          | x        | x | x |           |   |   | x | x    | x |   | x | x              | x  | x  | x |
| Tuttu <sup>b</sup>     | Ernisarfiit nalunaarsorlugit                                                 |          |   |   |           |   |   |   | x    | x |   | x |                | x  | x  | x |
| Tuttu <sup>b</sup>     | Tuttut ingerlaarfiit atuartarneraat misissorlugu                             | x        | x | x |           |   |   |   | x    | x |   | x |                | x  | x  | x |
| Tuttu                  | Tuttut kabelit aqquataannut qisuariartarnerat misissorlugu                   |          |   |   |           |   |   |   |      |   |   |   |                | x  | x  | x |
| Qasigiaq               | Qassimasarfiit misissorlugit                                                 |          |   |   |           |   |   |   |      |   |   |   | x              |    |    |   |
| Timmissat              | Immani tarajuunngitsuni timmiaqassuseq misissorlugu                          |          |   |   |           |   |   |   |      |   |   |   | x              | x  | x  |   |
| Nerlerit <sup>a</sup>  | Upernaakkut uninngaartarfiit nalunaarsorlugit                                | x        | x | x |           |   |   |   |      |   | x |   | x              | x  | x  | x |
| Nerlerit <sup>ab</sup> | Isasarfiit nalunaarsorlugit                                                  | x        | x | x |           |   |   |   | x    | x |   | x | x              | x  | x  | x |
| Eqaluk <sup>b</sup>    | Eqaloqassuseq                                                                |          |   |   |           |   |   |   |      |   |   |   |                | x  | x  |   |
| Eqaluk                 | Eqaloqassutsip pingaaruteqarnera                                             |          |   |   |           |   |   |   |      |   |   |   | x              | x  | x  |   |

<sup>a</sup> Kalaallit nerlerat aamma Canadap nerlera

<sup>b</sup> 2008-mi aamma 2009-mi SMV-mut atatillugu misissuinerit ingerlanneqarsimapput. Misissuinerit taakku nalunaarutiginerat 2010-p aallartinnerani pissapput.

## 1.5 [Ekstrakt]

Pinngortitaq pillugu kapitalimi paasinarsarneqarpoq aatsitsiviup sumiiffinnut assigiinngitsunut inissinnerata, kabelit aqquutissaat ilanngullugit, pinngortitamik qanoq sunniisinnaasut aammalu imermit nukissiorfissat pingasut sanaartornerat ingerlannerallu pinngortitamik qanoq sunniisinnaasut. Inissiffissani pingasuni tamani uumasut naasoqarnerlu ajortumik sunnerneqaratarsinnaapput, taamaattorli sunniutaasinnaasut ilai pinngitsoorneqarsinnaapput imaluunniit ajoqusiissutaasinnaasut millisarniarnerisigut minnerulersinneqarsinnaallutik. Erseqqissaatigineqassaaq suliniuteqarnerup pinngortitamut qanoq sunniuteqarumaarnera pillugu ilisimasatigut tunngavigisat pigineqartut annikeqimmata. Taamaammat ullumikkut siumut oqaatigineqarsinnaanngutsunik pitsaanngitsunik sunniuteqarsinnaanera tamakkiisumik pinngitsoortussaannngitsutut oqaatigineqarsinnaanngilaq. Taamatut nalunartoqarnerata artinik nunallu isikkuinik siunissami alaatsinaattarnissaq pisariaqartilerpaa.

### Aatsitsiviup sumut inissinnissaa

Sunniutaasinnaasut suuneri eqqarsaatigalugit aatsitsiviup sumut inissinnissaa apeqqutaassaaq, sumiiffiit najoqqutaralugit uumasut naasartullu allanngoraramik.

Sisimiuni aatsitsivimmik inissiiinikkut naleqqutissaq **kalaallit nerlerata** qanoq siaruarsimatiginera immikkut isiginiassallugu. Kalaallit Nunaata Kitaa tassaavoq nunarsuarmi tamarmi artip taassumap piaqqiortarfituaa. Kalaallit nerlerat upernaakkut Kalaallit Nunaannut tikiuteqqammernerata kingorna assut qajannartarpoq, tamatumalu nalaani akornusersuineq erniorfissaq taamalu timmiaqassuseq sunnersinnaavaa. Inissiffiusinnaasoq kujalleq kalaallit nerleqartarfiisa ilaanni pingaartumi inissisimavoq, tamaani aatsitsivimmik inissiiineq sumiiffimmik aserorterissaq, timmiaqassutsimut suli aamma ajornerusumik sunniuteqaratarsinnaalluni. Kabelit aqquutissaannik sanaartorneq sanaartornerup nalaani akornusersuutaasinnaassaaq, kisianni suliaqarnissat malussariffiusup nalaata avataanut pilersarusiornerisigut pinngitsoortinneqarsinnaavoq.

Maniitsumi ullumikkut ilisimasat tunngavigineqartut najoqqutaralugit nalilerneqarpoq aatsitsivimmut inissiffiusinnaasut pingasuusut arlaannaalluunniit pinngortitami pissutsinut pingaartunut sunniuteqassanngitsaq. Taamaattorli **nipisat** aamma **ammassa**at suffisarfiisa ilai sumiiffinni umiarsualivimmik ingerlatsivinnik sanaartornikkut ingerlatsinikkullu aserorneqarsinnaapput, kisianni artit taakkua aalisagaqassusiannut tamarmiusumut sunniuteqassanganngilaq.



Sineriak sinerlugu kabelit aqquataat inissinneqartillugit **appat taateraallu** erniorfii saneqquttussaavaat, taakkulu tamarmik Kalaallit Nunaata ilarujussuani kinguariartortuullutik. Ingammik kabelit aqquataasa pilersinneqarneranni erniorfiit akornusersorneqarnissaat aarleqqutigineqarsinnaavoq. Taamaattumik erniorfiit eqqaanni akornusersuinerit, soorlu helikopterinik timminerit umiarsuillu angallannerat, erniorfiup nalaani pinaveersaartariaqarput.

Nuummi Akiani aatsitsiviliorfigineqarsinnaasut marluk siunnersuutigineqarsimapput, tamarmik Qaquup eqqaanut annertuumik pitsaanngitsumik sunniuteqarsinnaassasorineqarlutik tamanna ingammik **miternut siorartuunut siorakitsunullu** uninngaartarfiummat neriniartarfiullunilu pingaarteq, kisianni sumiiffik taanna aamma timmissanut naloraarusilinnut amerlasuunut aamma imarmiunut allanut pingaartuuvog. Sumiiffik taannaqqissaaq siunissami Kalaallit Nunaanni sumiiffittut Ramsarimut ilaaratarsinnaasutut DMU-p nalunaarusiaani 2001-imeersumi ilaavoq – tassa imaappog sumiiffik masattoq nunat tamalaat akornanni pingaarutilik. Aammattaaq Avatap aamma Timmiap sumiiffiup taassumap eqqissisimatinnegarnissaa suliassanngortissimavaat. Sanaartornerit, illoqarfiliorneq taakkulu nassatarisaannik sumiiffimmi suliaqarnerulernerit aammalu uuliakooratarsinnaaneq ikummatissamilluunniit aniatitsisooratarsinnaaneq sumiiffiup timmiaqarfittut pingaartutut inissisimanera tatigaluttuartaussaavaa, qularnanngitsumillu sumiiffimmi pinngortitap pisuussutaanut arlalitsigut pitsaanngitsunik kinguneqartitsissalluni.

Akia kiisalu Nuup kangerluata avannaani Narsarsuaq tassaapput **tuttut** neriniartarfii pingaartut immaqalu aamma erniortarfi. Nuup tungaanut kabelit aqquataannik pilersitsineq sumiiffiit pingaartut taakkua sunnertussaavai isorartussuseq tamakkingajallugu. Taassuma saniatigut Akiani aatsitsivimmik pilersitsineq aatsitsivimmut tunngassuteqartunik suliaqarnerit kingunerisaannik kiisalu aamma piffimmi asimiinnerulernerup kingunerisaanik piniariarnerulernerup pissutigalugu akornusersuinerunermik kinguneqassaaq. Tamakkua sumiiffiup taassumap pingaartutut tuttoqarfiunera ajornerulersissinnaavaat.

### **Imermit nukissiorfiit aamma kabelit aqquataat**

Imermit nukissiorfinnut aamma nukissiorfiit pingasut akornanni kabelit aqquataannut atatillugu **eqaluit** aamma sumiiffiit attuumassuteqartut **tuttunut** erniortarfiuneri immikkut ukkinniarneqarsimapput. Tuttut norrallit erniorfiup nalaani akornusersuutitut assut maluttarittarput, imermillu nukissiorfinnik kabelillu aqquataannik sanaartornerup tuttut kingunissisarnerat sunnersinnaavaa ingammik sanaartornerup nalaani. Siunissami pilersitsinerup nalaani ingerlatsinerullu nalaani suliaqarnerit kingumut minnerpaaffissaminnut peqqippata tuttut alapernaasersortariaqarput. Tamatuma saniatigut

annertunerusumik pinngortitamut akuliunneq nunap isikkuanut taamalu aamma sumiiffinnut attuumassuteqartunut nunap isikkuanik misigisaqarnernermut sunniuteqassaaq.

### **Kisitsisit tunngavigineqartut aamma misissugassat suli allat**

Artit maani sammineqartut ilaasa nalunaarsuutaat tunngavigineqartut annikipput misissuinerillu suli allat ingerlanneqartariaqarput. Ingammik pineqarput tutut, nerlerit eqaluillu misissugarinissaat. Misissuinerit taamaattut tassaapput suliat SMV-p aamma VVM-ip ataatsimoorussassaat. Taakku saniatigut misissuinissat arlaqartut VVM-imut atatillugu ingerlanneqassapput, nalunaarsuutit pisoqaanerit pigineqannginneriluunniit pissutigalugit. Uani immikkut taaneqassapput naasartut pillugit misissuinerit aamma sumiiffinni sunnerneqartussani naasut qaqutigootut nalunaarsornerat.

## **2.0 Najoqqutat**

### ***Danmarkimi Avatangiisinik Misissuisartuniit (DMU) aamma Pinngortitaleriffimmiit (GN) sumut killissimanermik nalunaarusiaq***

Kapitali manna killiffimmik nalunaarusiamik DMU-p aamma Pinngortitaleriffiup (GN-ip) suliarisimasaannik tunngaveqarpoq<sup>1</sup>. Killiffimmik nalunaarut aprilimi 2008-mi saqqummerpoq.

DMU/GN-imit killiffimmik nalunaarusiap anguniagai pingaarnerit tassaasimapput nunap ilaani SMV-p sammisaata iluaniittumi pinngortitap pissusaanik aamma pinngortitap pisuussutaanik atuisarneq pillugu ilisimasat piusut katersorlugillu nalilersorniarlugit. Timmissanilli misissuinerit marluk (toornaviarsuit aamma nerlerit) 2007-ip aasaanerani nalunaarusiap suliarineqarneranut atatillugu ingerlanneqarsimapput.

Killiffimmik nalunaarusiap SMV-imik misissuiffigineqartup nunap ilaata naasoqarnera uumasooqarneralu nassuiarpaa kiisalu pinngortitap pisuussutaanik atuneq piniarneq, aalisarneq takornariaqarnerlu aqqutigalugit. Nalunaarusiami aallaavigineqartut tassaapput:

- Artit piniarnermut aalisarnermullu pingaaruteqartut
- Artit nungoratarsinnaasut
- Artit nunanit tamalaanit pingaartinneqartut/alaatsinaanneqartut

---

<sup>1</sup> Kalaallit Nunaata Kitaata qeqqani aluminiumik aatsitsivimmut aamma erngup nukinganut SMV-p suliarineranut atatillugu pinngortitamik aamma isumalluutininik iluaqutiginninnermut nalunaarsuutit tunngaviat

Nunap assingi siaruarfinnik/pisuussutini atuinernik pingaarnernik takutitsisut suliarineqarsimapput. Malugineqassaaq kisitsisit tunngavineqartut piffissakkut siammarsimangaatsiartarmata, taamaattumillu nunaminertat ilai allat pingaaruteqassallutik paarlattuanilluunniit nunaminertat ilai siornatigut pingaaruteqarsimasut maanna taamaakkunnaartut.

Artit ataasiakkaat pillugit artip Kalaallit Nunaanni taamaattoqarfeqarneranut SMV-mik misissuiffineqartup qanoq pingaaruteqartiginera nalilersorneqarsimavoq, kiisalu aamma artip misissuinermit sunnerneqaratarsinnaanera. Tamatuma saniatigut sutigut ilisimasat amigaatineqarnerisut kiisalu misissuinerit amerlanerusut ingerlanneqartariaqarnerisut uparuartorneqarput.

Arterpaaluit sukumiinerusumik nassuiarneqanngillat. Ilaatigut tassaapput arterpaaluit nunap ilaani tassani nalinginnaasumik takussaasut, soorlu ass. terianniaq ukalerlu, amerlassutsimikkut misissuinermit sunnerneqarnissaat ilimanangitsutut isumaqarfigineqarluni. Taamaattorli nalunarpoq piffinni aalajangersimasuni artinik naasunik uumasunilluunniit ilisimaneqanngitsunik peqarnerisut sunnertinneqarsinnaasunik. Tamanna sukumiinerusumik misissorneqartariaqarpoq.

DMU-p GN-illu killiffimmik nalunaarusiaat [www.smv.gl](http://www.smv.gl)-ikkut takuneqarsinnaavoq.

### **3.0 Periaaseq**

Artit ataasiakkaat tamarmik kapitalimi matumani pineqartut pillugit pissutsit assigiinngitsut taakkartorneqarlutillu nalilersorneqarput. Nalilersuinerit taakku matrixinut marlunnut eqikkarneqarput, ilanngussaq 1-1 aamma 1-2, aappaata sanaartorluni pilersitsinermit sunniutaasinnaasut aappaatalu ingerlanneqarnerani sunniutaasinnaasut nassuiarai. Matrixit sannaat ataatsimullu isigalugit imarisaat immikkoortuni tulluuttuni nassuiarneqassapput.

Allatartaani matriximi nalilersuinerit allanneqarsimasut tunuliaqutaat sukumiinerusut nassuiarneqarput. Najoqqutat allattorsimaffii DMU-p GN-illu sumut killissimanermik nalunaarusiaani takussaapput, taanna tunuliaqutitut najoqqutarineqarsimatillugu. Najoqqutat allat atorneqarsimagaangata ataagut nalunaarsukkatut allanneqarsimasarpoq.

#### **Matrixip spaltii**

Artit tamarmik ataasiakkaarlugit pissutsit uku suliarineqarsimapput:

- Nalunaarsuutit pitsaassusiat

- Sunniut, sunniutit qanoq ittut attuumassuteqarsorineqarpat
- Sunniummut peqqutaasoq (ass. aatsitsivimmik imaluunniit imermit nukissiorfimmik pilersitsineq)
- Pingaassuseq, sunniut pineqartoq arti eqqarsaatigalugu qanoq pingaartigaa
- Nalunaarsuiffimmi aappaluttumi inissisimanera
- Ajoqusiissutissanik millisaaniarnerit
- Piffissat akornusersuinaveersaarfiusariaqartut
- Misissugassat sulii allat

#### *Nalunaarsuutit pitsaassusiat*

Killiffimmik nalunaarusiap artit assigiinngitsut pillugit ilisimasat pigineqareersut katiterpai. Kisianni nalunaarsuutit pissarsiarineqarsinnaasut amerlassusiat, pitsaassusiat sanilliunneqarsinnaassusiallu assigiinngisitaqaat. Taamaattumik nalunaarsuutit pitsaassusiat artit ataasiakkaat pinerini uuttuut 0-miit 3-mut atorlugu nalilersorneqarsimavoq, uuttuutit tunngavigineqartullu nalunaarsuummi 1-2-mi taaneqarsimapput.

#### *Sunniut*

Killiffimmik nalunaarusiaq aallaavigalugu artit ataasiakkaat pinerini sunniutit qanoq ittut attuumassuteqarsinnaasutut isumaqarfigisat taaneqarsimapput.

#### *Sunniutitut peqqutaasut*

Sanaartorfiusinnaasut ataasiakkaat tamarmik pinerini nalilersorneqarsimavoq sanaartorneq aamma/imaluunniit ingerlatsineq artimut pineqartumut sunniutit nassuiarneqartunik kinguneqassanersut. Aammattaaq sunniutit illua'tungaanut mumisinneqarsinnaanersut mumisinneqarsinnaannginnersulluunniit nalilersorneqarsimapput, symbolit (ilisarnaatit) tunngavigineqartullu nalunaarsuummi 1-3-mi taaneqarsimapput.

Sanaartorfiusinnaasut takussutissiaq 1-1-imi takuneqarsinnaapput matumalu ataani nassuiarneqarlutik.

*Imermit nukissiorfik* Imermit nukissiorfiit arlallit sananeqartariaqarput aluminiu-mik aatsitsisartup nukissamik atuinissaa naammatsissagaanni. Erngup nukingani aallerfiusinnaasut akornanni sorliit projektimut iluaqutigineqartussaasut aalajangiunneqareerput. Tassaapput aallerfiusinnaasut 7e, 7d aamma 6g, takussutissiaq 1-1. Erngup nukingani aallerfiusinnaasut 7e-mi innaallagissiorfiup inissinneqarnissaanut periarfissat arlaqarput. Inissiffissat taakku assigiinngissutaat qaleriissaaraluni katersuinikkut misissuinermini sukumiinerusumik sammineqarpoq. Kapitalimi matumani aatsaat qaqutiguuissukkut

Kangerlussuatsiamut kuuffeqarnera (7e3) Kangerlussuarmullu kuuffeqarnera (7e1 aamma 7e4) immikkoortinneqartarput.

*Kabelit aqqutaat* (T) Kabelilersuiffiqineqartussatut missingersuutit nunap assinganit oktoberimi 2007-imi nutarterneqarsimasumit pipput. Aatsiterivik sumulluunniit inissinneqaraluarpat imermit nukissiorfiit akornanni kabelilersuisoqartariaqassaaq, kabelit aqqutissaat taakku takussutissiaq 1-1-imi qernertumik nalunaaqutsigaapput.

Taakkua saniatigut aatsiterivimmut namminermut kabelilersuisoqassaaq, kabelit taakku inissiffissaat aatsiteriviup sumut inissinneqarnissaata aalajangissavaa. Aqqutissat taakku takussutissiaq 1-1-imi takuneqarsinnaapput, Sisimiuni inissinneqassappat tungujortuullutik, Maniitsumi aappaluttuullutik Nuummilu inissinneqassappat qorsuullutik.

*Aatsiterivik* Takussutissiaq 1-1-imi aatsiteriviup inissinneqarfigisinnaasai kommuninit toqqarneqarsimasut nalunaarneqarsimapput, Nuuk (ABC) Maniitsoq (ABC) Sisimiut (ABC).

#### *Pingaaruteqassuseq*

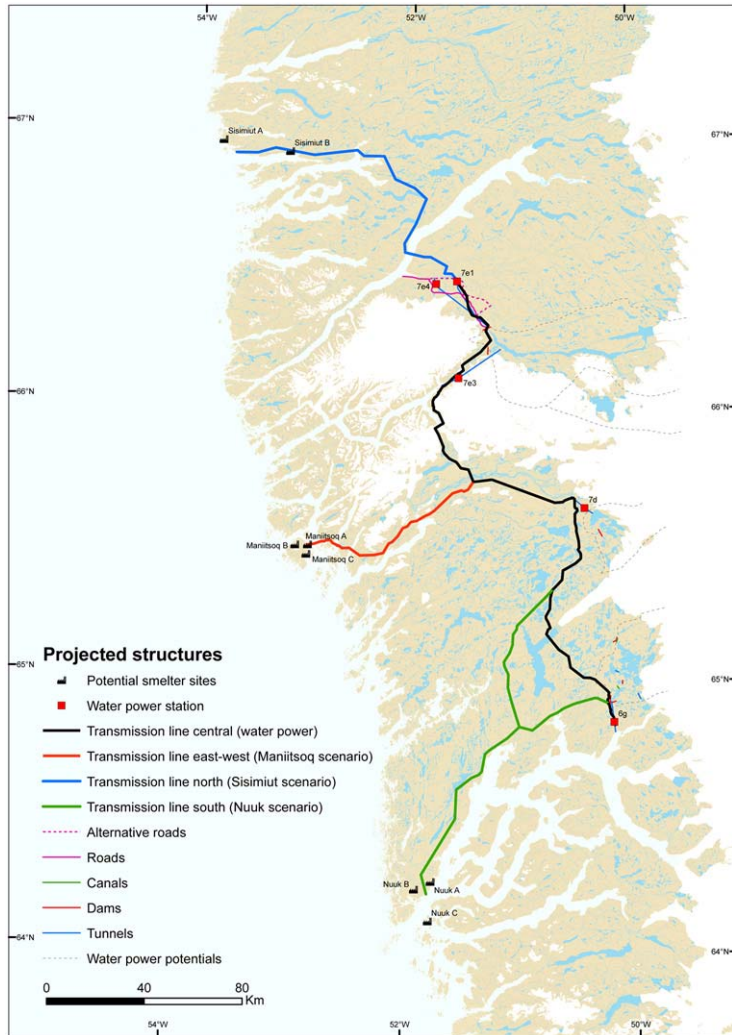
Sunniutip pingaaruteqassusia ilaatigut ukunannga tunngaveqartarpoq:

- Uumasut suut sunnerneqarnersut,
- Uumasut imaluunniit arti piffissakkut qanoq ilinikkut sunnerneqarnersaq,
- Artit arlaat qanoq ittumik sunnerneqarnersaq,
- Arti pineqartoq qanoq malussaritsiginersaq,
- Uumasut pineqartut nunami namminermi nunarsuarmilu qanoq pingaartiginersut.

Matriximi artimut pineqartumut sunniutit arlaat qanoq pingaartiginersaq nalilernerqarsimavoq, uuttuutit tunngavigineqartullu nalunaarsuummi 1-4-mi taaneqarsimapput.

Artit tamarmik *nalunaarsuiffimmi aappaluttumi inissisimanerat* nalilernerqarsimatillugu taaneqarsimasarpoq nalunaarsuut 1-5. Taassuma saniatigut *pinngitsoortitsiniarnerit* aamma *piffissaq* akornusersuinermit pinaveersaartariaqarfik nalunaarneqarsimapput. Naggataagut *misissuinerit amerlanerusut* projektimut tunngatillugit ingerlanneqartariaqarsorinartut siunnersuutigineqarsimapput.

*Takussutissiaq 1-1 Imermit nukissiorfiit inissiffissaattut pilersaarutaasut aamma aatsiteriviup kabelillu aqutissaasa inissiffigineqarsinnaasaat*



*Nalunaarsuut 1-2 Nalunaarsuutini pitsaassuseq/kimittussuseq uuttuutit tunngavigineqartullu ataani allassimasut malillugit artit ataasiakkaat nalilerniarneqarsimapput.*

| Immikk. | Nassuiarnera             | Tunngavigineqartut                                                                    |
|---------|--------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------|
| 3       | Nalunaarsuutit pitsaasut | Nuna naammattumik misissorneqarsimavoq, misissuinerit arlallit, nalunaarsuutit nutaat |
| 2       | Nalunaarsuutit amigartut | Nuna amigartumik misissorneqarsimavoq, misissuinerit 1 –miit arlalinnut               |
| 1       | Nalunaarsuutit ikitsut   | Nuna amigartumik misissorneqarsimavoq, misissuinerit 0-1, nalunaarsuutit pisoqqat     |
| 0       | Nalunaarsuuteqanngilaq   | Misissuiffigineqarsimannngilaq                                                        |

*Nalunaarsuut 1-3 Suliniutit arlaat artimut sunniuteqarsinnaasutut nalilernerqarsimatillugu sunniutit pissusiat ilisarnaatit tunngavigineqartullu ataani allassimasut atorlugit nalunaarneqarsimapput.*

| <b>Immikk.</b> | <b>Nassuiarnera</b>                 | <b>Tunngavigineqartut</b>                                                                      |
|----------------|-------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------|
| I              | Mumisinneqarsinnaanng.              | Sunniut mumisinneqarsinnaanngikkaangat                                                         |
| R              | Mumisinneqarsinnaasoq, annertuumik  | Sunniut peqassusermut tamarmut piffimmiluunniit peqassusermut pingaaruteqassangatinneqaraangat |
| R              | Mumisinneqarsinnaasoq, annikittumik | Sunniut ataasiakkaanut pingaaruteqassangatinneqaraangat                                        |
| 0              | Sunniuteqanngilaq                   | Sunniuteqannginnissaa ilimagineqaraangat                                                       |
| ?              | Sunniuteqarsinnaavoq                | Sunniuteqarsimasinnaanera aarleqqutigisassatut nalilernerqaraangat                             |
|                | Ilisimasaqarfigineqanng.            | Sunniuteqarniarnersaq sunniuteqarniannnginnersorluunniit ilisimaneqanngikkaangat               |

*Nalunaarsuut 1-4 Sunniutit pingaaruteqassusiat nalunaarutiginiarneqarsimavoq artit arlaannut sunniutit ataasiakkaat pissusiat qanoq ittoq pineqaraangat, uuttuut tunngavigineqartullu ataani allassimasut malillugit nalunaarneqarsimallutik.*

| <b>Immikk.</b> | <b>Nassuiarnera</b>       | <b>Tunngavigineqartut</b>                                                                                                                                |
|----------------|---------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 3              | Assut<br>pingaaruteqarpoq | Artini qaqutigoortuni/ nungoratarsinnaasuni/ kulturikkut/ aningaasarsiornikkut pingaarutilinni/ amerlassutsip tamarmiusup ilarujussua sunnerneqartillugu |
| 2              | Pingaanginneruvoq         | artit qaqutigoortuunngitsut piffimmili peqassuseq sunnerneqarluni                                                                                        |
| 1              | Pingaangilaq              | artit assut nalinginnaasut, peqassusermut tamarmiusumut sunniut annikitsuaraq                                                                            |
| 0              | Sunnerneqanngilaq         |                                                                                                                                                          |

*Nalunaarsuut 1-5, Nalunaarsuiffiup aappaluttup immikkoortui*

| <b>Immikk.</b> | <b>Nassuiarnera</b>       |
|----------------|---------------------------|
| CR             | Nungulivippoq             |
| EN             | Nungoratarsinnaasoq       |
| VU             | Qajannartog               |
| NT             | Aarlerinartorsiungajattoq |
| LC             | Aarlerinartorsiunngitsoq  |
| #              | Nalilerneqanngilaq        |

**4.0 Najooqutat misissornerat****4.1 Naasoqarneq**

Nunap taassumap ilaata naasoqarnera issittup kijasissuanik ilisarnaateqarpoq, sineriak imarpippalaartoq aamma sermersuup tungaanut nunavippalaartut assut assigiinngissuteqarlutik. Naasoqarneq tikinneqarsinnaassusialu tassaavoq nunap qanoq isikkoqarneranut pissut pingartoq uumasooqassutsip qanoq agguarneqarsimaneranut aalajangiisuusoq, siullerpaamik uumasut timmissallu naasortortuusut nerisassaqaqtillugit kisianni aamma timmissat oqquiffissaqaqtillugillu ulluliorfissaqaqtikkamigit. Taamaattumik naasoqarnerup qanoq katitigaasimaneranik (pitsaassusia aamma qanoq assigiinngisitaartiginera) aamma qanoq immikkoortitersimaneranik ilisimasaqarneq pisariaqarpoq uumasut nunamik taassuminnga atuinerat ukiup ilaatigut pisartoq paasissagaanni aamma ingerlaartarfii paasissagaanni.

***Naasut qanoq ittuuneri***Nalunaarsuutit

Nunap pineqartup ilaani naasoqassutsip assingi projektimut allamut tunngatillugu suliarineqarsimapput, Kalaallit Nunaata Kitaani naasoqarnerup, tutut inuillu qanoq pisarnerisa sunniivigeqatigiinnerat – RenVeg-projektimik taasaq 1997-imiit 2000-mut ingerlasimasooq. Nalunaarusiaq uani pisassaavoq <http://www.natur.gl/Default.asp?lang=dk&num=486> naasoqassutsillu assingi uani pisassaallutik [http://www2.dmu.dk/1\\_Viden/2\\_Miljoe-tilstand/3\\_natur/renveg/HTML/vegetationskort.htm](http://www2.dmu.dk/1_Viden/2_Miljoe-tilstand/3_natur/renveg/HTML/vegetationskort.htm).



### Sanaartornerup nalaani aamma ingerlatsinerup nalaani sunniutit

Ataatsimut oqaatigalugu sanaartorneq ima suliarisariaqarpoq nunaminertat naasunik qallerneqarsimasut sapinngisamik minnerpaamik sunniivigalugit. Issittumi naasoqarneq assut qajannarpoq, qamutillu oqimaatsut atorlugit ingerlanermi illinernik pilersitsisoqarsinnaavoq ukiut 20 sinnerlugit erseqqissumik takuneqarsinnaasunik. Illernit pilertarput ilaatigut aasaanerani nunaminertat assut massattut imaluunniit assut panertut ingerlaffignerisigut, ilaatigut ukiukkut aputip naqinneqarneragut aamma qerilluni ajortunngornikkut. Qeriuaannartuni aamma sumiiffinni qerisimasunik issulinni issut qallersaasut aasakkut aattartut ajoquserneqarsinnaapput neriuinermik aallartitsinissaq aarleqqutigineqalersinnaalluni. Imermit nukissiorfiit sanaartornerannut atatillugu nunaminertat anginerusut mikinerusulluunniit qarsunneqassagunarput, qarsunneqartunilu naasoqarneq allanngussaaq imaluunniit nunguissalluni.

Imermit nukissiorfiit aamma aatsiteriviup ingerlanneqarneri naasoqarnermut allatigut sunniuteqarnissaat naatsorsuutigineqanngilaq.

### Ajoqusiissutininik millisaaniarneq aamma misissuinerit suli allat

Nunaminertani naasunik qallersimasuni qamutininik oqimaatsunik ingerlassineq sapinngisamik pinaveersaartariaqarpoq imaluunniit ingerlavissatut/ aqqutissatut suliarineqarsimasut atuarlugit pisassalluni.

Nunaminertani immikkut pingaarutilinni aamma nunaminertani neriuilernissamik aarlerinaateqarfiusuni tigussaasumik nalilertariaqarpoq naasuleeqqinnissaq pisariaqartinneqassanersoq. Issaq qallerpaasoq sorlaat aamma naasut ilamerni ilanngullugit atatinneqarnissaat qularnaartariaqarpoq, sanaartorneq naammassippat iniminut ileqqinneqarnissaa siunertaralugu. Taamaattumik nunaminertani pineqartuni naasoqassutsit qajannartut/ qaqutigoortut/ pingaaruteqartut nalunaarsortariaqarput.

### **Naasut qaqutigoortut**

Nunap pineqartup immikkoortuata ilaata iluani naasut artit arlaqartut qaqutigoortutut taasariaqartut ipput, imermillu nukissiorfinnik aamma aluminiumik aatsiterivimmik sanaartornernut taakkulu ingerlanneqarnerannut atatillugu sunnerneqarnissaat aarleqqutigineqarsinnaavoq ajornerpaarlupissappat nungutinneqarsinnaanerit aarleqqutigineqarsinnaalluni.

### Nalunaarsuutit

Kalaallit Nunaata Kitaata ilaani artit tamarmik pillugit ilisimasat, nalinginnaasut qaqutigoortullu, SMV-imik misissuiviusaq ilanngullugu, saqqummersitami 1996-

imeersumi katiterneqarsimapput. Misissuinermit tassani naasut taqaasallit ilaapput, issuatsiaat, orsuaasat pupiillu pillugit nalunaarsuutini taakkutut ittunik peqanngilaq. Nunap immikkoortuanit tassannga katersat assigiinngisitaarnerat tamanit tamaanga pisuunerat ajorisassaanngilaq kisianni nunaminertat ilai projektimit sunnerneqartussaasut naasut taakku pillugit ilisimasaqarfigineqanngillat.

Nassaartorfiusut sumiinneri nalunaarneqarsimanngillat. Taamaammat takussutissiaq 1-2 assit toornillit scannerneqarsimasut (nuutitat) tunngavigivai, taamaalinikkut nassaarfiusut eqqorluarneqarsinnaajunnaarsillugit toornerup ataatsip nunap ilaa 65 km<sup>2</sup> miss. angissusilik matusimassagamiuk.

Katillugit artit 37 qaqutigoortuusorineqartut nunap ilaani tassani nassaari-neqarsimapput. Taakkunannga qulingiluat Kalaallit Nunaannut endemiskiupput (t.i. nunarsuarmi tamarmi taamaallaat Kalaallit Nunaanni ittuullutik). Artit taakku 37-usut ilaat 24 SMV-mik misissuiffiusumi siaruarsimassusiat Kalaallit Nunaanni artit taakku taamaattoqarfiinut pingaaruteqarpoq. Taakkunannga qulingiluat Kalaallit Nunaanni naasarfituaat tassaavoq nuna pineqartoq taanna.

#### Sanaartornerup nalaani aamma ingerlatsinerup nalaani sunniutit

Atilliup qinnguani (Sisimiut C) aatsiterivimmik inissiineq naasut qaqutigoortut arlaqartut sunnissajunnarsivai immaqalu allaat naasarfiit ilisimaneqartut asersallugit. Tamatuma saniatigut kabelit aqqutissaattut siunnersuutaasut arlalitsigut artit qaqutigoortut naasarfiit aqqusaartassavaat. Kisianni peqarfiit annersaat kabelit aqqutissaannik ikkussuinermit sunnerneqartussatut imaaliillaannaq isikkoqartoq tassaavoq nunap ilaa Akulliup qinnguaniittoq, tassuuna Sisimiuniit Tasersiamut (7e) kabelit aqqutissaat ingerlaffeqartussatut maannamut pilersaarutaagallarmat (Takutitassiaq 1-2). Nuna tamanna aqqusaarlugu kabelit aqqu-taannik ikkussuineq naasut artii arlalissuit naasarfiinik mumisinneqarsinnaanngitsumik aserorterinermik kinguneqarsinnaavoq, nunalu pineqartoq taanna artit taakkua Kalaallit Nunaanni peqarfiinut pingaaruteqartuulluni.

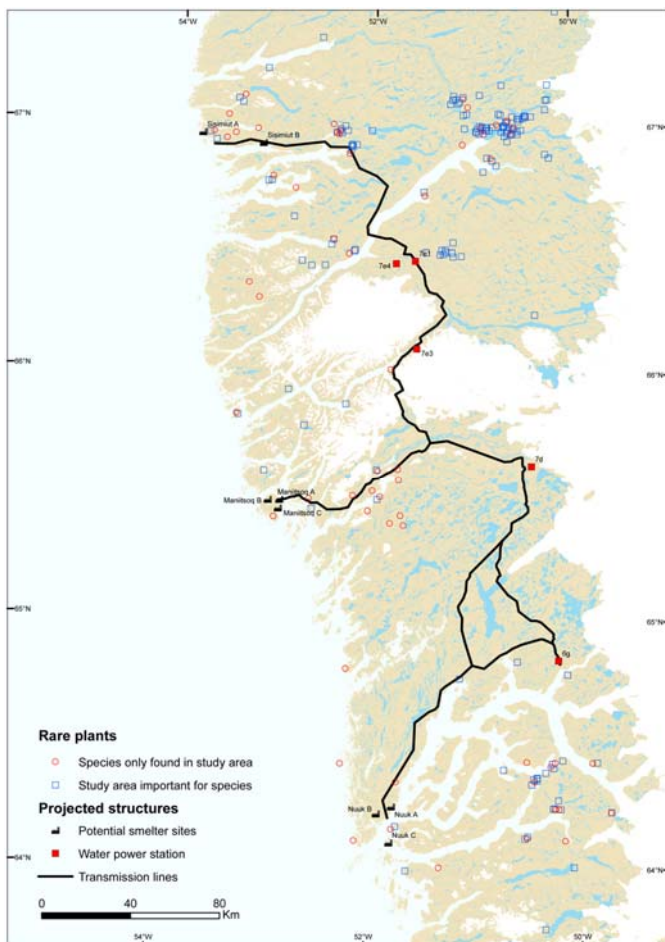
Aatsiteriviup inissiffissaatut siunnersuutigineqartuni allani imermit nukissiorfiit aamma aatsiteriviup inissinneri ingerlanneqarnerilu, maanna ilisimasat tunngavigilugit, naasut qaqutigoortut uummaviinut sunniuteqarnissaat naatsorsuutigineqanngilaq.

#### Ajoqusiissutiniq millisaaniarneq aamma misissuinerit sulii allat

Oqaatigineqareersutut nunap ilaani pineqartumi naasut qaqutigoortut pillugit nalunaarsuutit naammaginangillat, tamannalu pissutigalugu misissuinerit

naammaqusersuutaasut ingerlanneqartariaqarput nunat ilai nalunaarsuute-qarfiunngitsut eqqarsaatigalugit. Kabelit aqqutaat ima inissinneqartariaqarput naasut qaqutigootut naasarfi sapinngisaq tamaat aqqusaarnaveersaarlugit. 2009-ip aasaanerani nunap immikkoortuani tassani naasut sumiiffinni assigiinngitsuni 6-ni misissuiffiqeqarsimapput. Inernerit 2009-mi ukiap ingerlanerani saqqummissapput.

***Takussutissiaq 1-2*** Naasut qaqutigootut taqaasallit peqarfii, Kalaallit Nunaanni taamaallaat SMV-mik misissuiffiusup iluani nassaassaasut (ammallorissut aappaluttut), aamma/ imaluunniit misissuiffiusoq Kalaallit Nunaanni artit taakkua taamaattoqarfiinut pingaaruteqarpoq (kipparissut tungujortut)



## 4.2 Nunami uumasut miluumasut

Kalaallit Nunaanni nunami uumasut miluumasut artit 8-usut akornanni artit 4 Kalaallit Nunaata Kitaani aamma SMV-imik misissuiffiusumi ippat. Terianniap ukallillu siaruarsimaffiat annertoqaaq, peqassutsillu taakku projektimit anner-

tuumik sunnerneqassangatinneqanngillat. Tuttu nunami pineqartumi tamarmi takussaavoq, umimmalli annertunerusumik Kangerlussuup kujataani kangianilu takussaalluni. Artit taakku marluk projektimit sunnerneqaratarsinnaasutut isikkoqarput, immikkoortunilu tulluuttuni sukumiinerusumik sammineqassapput.

### ***Tuttu***

Tuttu Kalaallit Nunaata Kitaani siammarsimaqaaq, SMV-mik misissuiffiusumi tuttoqarfiit immikkoortut pingasuupput, taakkulu akornanni paarlaasseqatigiinneq assut killeqarluni. Tuttoqarfiit taakku arlaat nungoratarsinnaanngitsutut nalilerneqarput kisianni arti piniagassatut kulturikkut assut pingaaruteqarpoq taamaattumillu inuiaqatigiinnit assut alaatsinaanneqarluni.

Tuttoqarfiit pingasuusut tamarmik immikkut amerlassusiat nalilersorneqarsimavoq. Nalilersuinerit 2005-imi aamma 2006-imi kisitsinerit tunngavigalugit pisimapput. Nalunaarsuutit pioreersut naammaqutaasunik misissoqqissaartariaqarput misissuiffiusup iluani nunap ilaani ataasiakkaani tutut amerlassusiat nalilersorsinnaajumallugu.

Aatsiterivimmik imermillu nukissiofinnik sanaartornermut aamma kabelit aqqutaannik ikkussuinermut atatillugu suliaqarnerit tutut erninerisa nalaanni akornusersuutaasinnaavoq. Sannat nunamut inissitat kiisalu qarsussinerit ingerlaarfiit akornusersorneqarnerannik / allanngornerannik kinguneqarsinnaavoq imaluunniit neriniartarfiit pingaartut akornusersorneqarnerannik / aserorterneqarnerannik.

### ***Tuttu – erniortarfiit***

Tutut erniortarfii sermersuup killinga sinerlugu nunap ilaaniikkajuttarput. Piaqqereernerup kinguninngua kulavaat (arnaviartaat) norrisartut norrisanngitsullu ataatsimoortukkuutaanut katersuuttarput, neriniartarfiillu pitsaasut akornanni ungasinngitsunut ingerlaartarlutik. Kulavaat norrisartut taamaalinerani akornusersuinerit assut malussarittarput, ataavartumillu akornusersorneqaannaraangamik nunap immikkoortua qimattarlugu.

### ***Nalunaarsuutit***

Erninerup nalaani ernisarfinnik misissuinerit ikitsuinnaat ingerlanneqarsimapput timmisartumiillu kisitsineq ataasituaq 1995-imi. Kisianni piniartut apeqqarissaarfigisarnerisigut misissuinerillu ataqatigiissillugit aqqissuussaangitsut pisoqaanerisut ilimanarsisippaat nunap immikkoortui nalunaarsukkanit suli amerlanerungaartut erninerup nalaani atorineqartassasut. Ernisarfinnik misissuineq nutaq timmisartumiit kisitsinertut 2009-p aasaani ingerlanneqarsimavoq. Misissuinerup taassumap inernerit 2010-p aallartinnerani saqqummissapput.

Sanaartornerup nalaani aamma ingerlatsinerup nalaani sunniutit

Sanaartornerup nalaani angallaffiungaatsiarnissaa akornusersuingaatsiarnissaalu ilimagisariaqarpoq, sermip killingata eqqaani imermit nukissiorfiit sananeqarneranni aamma kabelit aqputaat ikkussorneranni (7d, 6g aamma kabelit qiterleq). Ernisarfinni akornusersuinerit kulavaat norrallit neriniartarfinnut pitsaannginnerusunut nuuttariaqalersissinnaavaat.

Imermit nukissiorfinnik ingerlatsinerup ernisarfinnut akornusersuutaanissaa ilimagineqanngilaq. Tamatumanili apeqqutaassaaq nunap immikkortuani imermit nukissiorfiit ingerlanneqarnerisa kingunerisaannik qanoq pisoqartigisanersaq, aammalu nukissiorfinnut atatillugu aqquerniortoqassanersaq sannanilluunniit allanik nunamut pineqartumut angallannermik anginerusumik nassataqartussanik.

Ajoqusiissutininik millisaaniarneq aamma misissuinerit suli allat

Ernisarfinni sanaartornerit piffissami 20. maj – 20. juni pinngitsoortariaqasapput. Piffissami tamatumanissaaq timmisartunik suluusalinnik aamma helikopterininik angallannerit malittarisaliuuttariaqarput ernisarfiit qulaallugit atsissukkut timminerit (500 m ataallugu) sanaartornerup nalaani kisianni aamma ingerlatsinerup nalaani pinngitsoortinniarlugit.

***Tuttu – ingerlaarfiit***

Nalunaarsuutit

Tuttut ukiup allanngorarnera malillugu piffimmi pineqartumi siaruarsimassusiat timmisartumit kisitsinernit ilisimaneqarpoq, annerusumik marts-aprilimi ingerlanneqarsimasuni (1995 aamma 2000/2001), aammalu qaammataasakkoortumik nalunaaqutsersuineq aqputigalugu, siullermi tuttu 7 aappaanilu tuttu 8 nalunaaqutserneqarlutik, taakkulu piffissami sivitsajaami malittarineqarput (1997-1999). Taakkua saniatigut misissuineq ataaseq erniornerup nalaani pisimavoq (1995).

Ukiup naajartulernerani marts-aprilimi, nunap pineqartup kujataata tungaani, uumasut taakku annerusumik sinerissamut qaninnerullutik takussaasarput, avannaata tungaani nunap immikkoortuata kangiata tungaani sermersuarmut qaninnerusumi takussaanerusarlutik.

Ukiup sinnera eqqarsaatigalugu nunap immikkoortuani tassani tuttu agguarsimanerat pillugu paasissutissat killeqartuinnaat pigineqarput. Qaammataasakkoortumik nalunaaqutsersuinerup 1997-imiit 1999-imut takutippaa nunap immikkoortuata avannaa'tungaani Kangerlussuup eqqaani

ataatsimut oqaatigalugu ingerlaarnerit siumut utimullu nunap timaata sinerissamullu qaninnerusut akornanni pisartoq. Tuttut annerusumik nunap timaaniittarput aasap aallartinnerani, ukiulli sinnerani annerusumik sinerissamut qaninnerusuniittarlutik.

Nunap immikkoortuata kujataa'tungaani ingerlaarfigisat paasiuminaannerusut malunnarsipput, tassa nalunaaqutsikkat affai ukioq kaajallallugu sinerissap qanittuani, annermik Akiani, immata. Nalunaaqutsikkat sinneri sinerissap qanittuani ukiuunerani najortakkat aamma nunap timaani erniorfigisartakkat aasaaneranilu najortakkat akornanni ingerlaartarlutik.

Junimi 2008-imi tuttut 40 GPS-ilerneqarput. Misissuineq taanna immaqa 2010-mi aasap tungaanut ingerlassaaq imaluunniit qungasequtit GPS-illit batteriivisa nungunnissaasa tungaannut. Misissuineq SMV-mut misissuinnermut pilersaarutip ilagaa. Inerneriugallartut takutippaat tuttut sinerissap nunallu timaata akornanni ingerlaartartut sammivigalugit kijasik kippasik – avannaq kangisik.

#### Sanaartornerup nalaani aamma ingerlatsinerup nalaani sunniutit

Imermit innaallagissiorfiit kabelilluunniit aqquataasa pilersinnerannut atatillugu sanaartornerup kingunerisaanik akornusersuinerit piffinni ataasiakkaani nunap ilaani tassani tuttut agguarsimanerat sunnerneqartussaassangatinneqarpoq. Kisianni pilersinnerat naammassippat taamaalillunilu akornusersuinerit peerullutik tuttut annerusumik minnerusumilluunniit uteqqinnissaat ilimagineqarpoq piffinni pineqartuni inunnik susoqanngippat. Tamanna Kangerluarsunnguami imermit innaallagissiorfiup pilersinneranut aamma kabelit Nuummur aqquataasa ikkussuunnerinut atatillugu sanaartorfioreernerup kingorna annertunngikkaluartumik takuneqarsimavoq, taamaattoqli tamanna misissuivinnik misissuiffigineqarsimanngilaq.

Kalaallit tuttuusa ingerlaartarfii kabelit aqquataannik sunnerneqarumaarnersut erseqqissumik oqaatigineqarsinnaanngilaq. Assersuutigalugu Itilliup Sisimiullu akornanniittoq nuna tuttunut pingaartuuvoq. Nuna tamanna avillugu kabelit aqquataannik pilersitsineq nunap tamatumap timaatalu akornanni ingerlaartarnerit sunnersinnaavaa. Taamatuttaaq Nuummur kabelit aqquataata Akiata nunallu tiffasissut akornanni tuttut ingerlaartarnerat sunnersinnaavaa.

#### Ajoqusiissutiniq millisaaniarneq aamma misissuinerit sulii allat

Ukiup kaajallakkiartornerani kalaallit tuttuusa ingerlaarfiviit malittarneraat pillugit ilisimasat amigarpur. 1967-imiit misissuineq ima inerniliivoq tuttut ingerlaarnerusartut amerlassusiat angigaangat, uningaarnerusartullu amerlassusiat miki-

gaangat. Tamanna sukumiinerusumik misissorneqartariaqarpoq misissuineritut annertunerusunut atatillugu.

Taakkua saniatigut misissuinerit ataqatigiissillugit aaqqissukkat toqqaannartullu, soorlu nunap ilaa aqqusaarlugu kabelit aqqutaannut tutut qanoq qisuariartarnersut, amigaatigineqarput. Nunap ilaa tuttoqarfiusoq pingaartoq aqqusaarlugu kabelit aqqutaat ikkussorneqassappata misissuinerit taama ittut ingerlanneqartariaqarput. Pilersitsinerup nalaani ingerlatsinerullu nalaani suliaqarnerit kingumut minnerpaaffissaminut peqqippata tutut alapernaasersortariaqarput. Alapernaarsuineq pisinnaavoq assersuutigalugu tutut amerlanerusut GPS-inik pilersornerisigut imaluunniit toqqaannartumik misissornerisigut.

Ingerlaarfiit sunnernissaat minnerpaaffimmiitinniarneqarsinnaavoq aqqutit amitsut milinnaveersaarnersigut, suliaqarnissallu piffinni suliaqarfiusussani piffissanut tutut ikitsuinnaanissaannik ilimagineqarfiusunut inissinnerisigut.

### ***Tuttu – neriniartarfiit***

Nunap ilaani tutut agguarsimanerannut pingaarneq tassaavoq neriniartarfiit pitsaasut qanoq agguarsimanerat. Neriniartarfiit pitsaassusiat avatangiisitigut pissutsinit arlaqartunit tunngaveqarpoq, soorlu qanoq ittunik naasoqarnera, qutsissuseq, nunap ilusaata qanoq ittuunera, issup qanoq ittuunera, isugutanerup pissusai, naggorissuseq naasullu inuussutissanik imaqarnerat il.il. Qarsussinerit sanaartorerillu neriniartarfinnik pingaartunik akornusersuinerimik aserorterinerimillu kinguneqarsinnaavoq.

### **Nalunaarsuutit**

Naasoqassutsip assingi, nunap ilusaata assipalaavi tuttullu qaammataasakkoortunik nalunaaqutsersukkat (1997-1999) sumiissusiinik aalajangersaarnersit tunngavigalugit misissuinerit ingerlanneqarsimapput, taakkulu aasaarnersit tutut neriniartarfiisa pingaarnersaat sumiinneri takutippaat takussutissiaq 3 aamma 4. Misissuinerup tutut 7 aamma 8 piffinni killingiussaartituni qaammataasakkoortunik nalunaaqutserneqartut sumiissusiinik aalajangersaarnersit tunngavigimmagit nalunarpog SMV-mik misissuiffiusumut tamarmut tunuliaqutaqassusermik qanoq pitsaatigisumik takussutissaqarnerisog. Taassuma saniatigut nunap taassumap ilaangaatsiarujussua naasoqassutsip assingi eqqarsaatigalugit tuttullu qaammataasakkoortunik nalunaaqutsikkat eqqarsaatigalugit misissuinerimik amigaateqarpoq.

## Sanaartornerup nalaani aamma ingerlatsinerup nalaani sunniutit

### *Sisimiut*

Sisimiut eqqaanni aatsiterivimmik pilersitsineq neriniartarfinnut anginerusunut sunniuteqassangatinneqanngilaq, kisianni neriniartarfiit mikinerusut arlaqartut kabelit aqqutaannik ikkussuinermi aammalu kangimut aatsiterivimmik pilersitsinermi (Sisimiut B) sunnerneqartussaapput, takussutissiaq 1-3.

### *Maniitsoq*

Maniitsup eqqaa eqqarsaatigalugu nalunaarsuutiniq peqanngilaq kisianni tamaani 1995-imi kisitsineq tunngavigalugu aamma 2004-2005-mit pisat nalunaarsuutaat tunngavigalugit piffik tamanna tuttoqassusermut annertunerusumik pingaaruteqangaassangatinneqanngilaq.

### *Nuuk*

Neriniartarfiit pingaartut assinginit takuneqarsinnaavoq ingammik Akiani aammalu Narsarsuarmi Nuup kangerluata avannaani tutunut angisuunik pingaartunik neriniartarfeqartoq. Nuummot kabelit aqqutaannik ikkussuineq isorartussuseq taanna tamakkingajallugu neriniartarfiit pingaartut sunnertussaavaa, takutitassiaq 1-4.

Akiani aatsiterivimmik pilersitsinikkut ilimagisariaqarpoq nunaminertaq annertungaatsiartoq tassunga atorneqassasoq, ilaatigut aatsiterivimmut namminermut pilersitsinermut ilaatigullu aatsiterivimmut attuumassuteqartunik pilersitsinermut. Taakkua saniatigut ilimagisariaqarpoq nunap ilangaatsiaa taakkua eqqaanniittoq akornusersuinerneq sunnerneqarumaartoq piffimmi suliaqartoqarnerunerata sanaartornerup nalaani aammalumi ingerlatsinerup nalaani pisut kingunerisaannik.

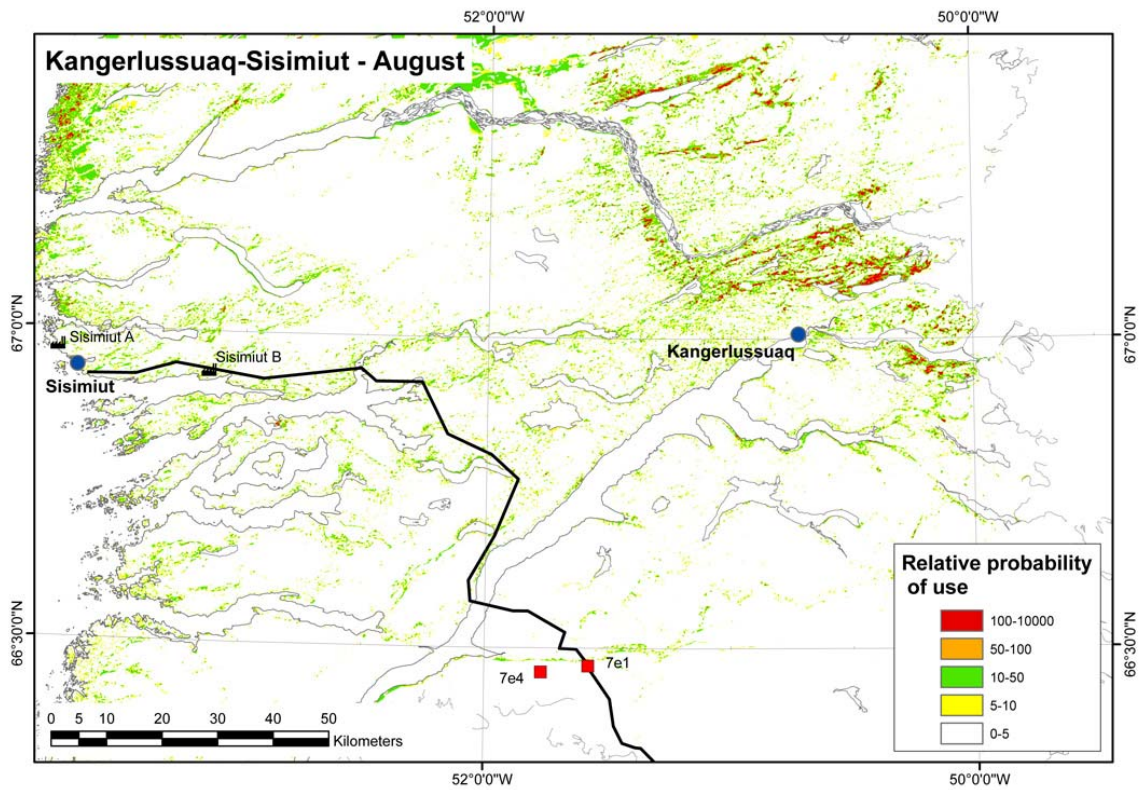
### *Erngup nukinga*

Imermit nukissiorfinnut tunngatillugu taamaallaat piffik 6g-p eqqaanit nalunaarsuutiniq peqarpoq. Piffimmi tamaani sanaartorneq nalunaarsuutit pigineqartut tunngavigalugit neriniartarfinnik pingaartunik sunniinissaa ilimagineqanngilaq. Imermit nukissiorfiit sinneri 2 eqqaat aamma kabelit sullivinnik pingasunik atassusiisussat aqqutissaat pillugit nalunaarsuutiniq peqanngilaq.

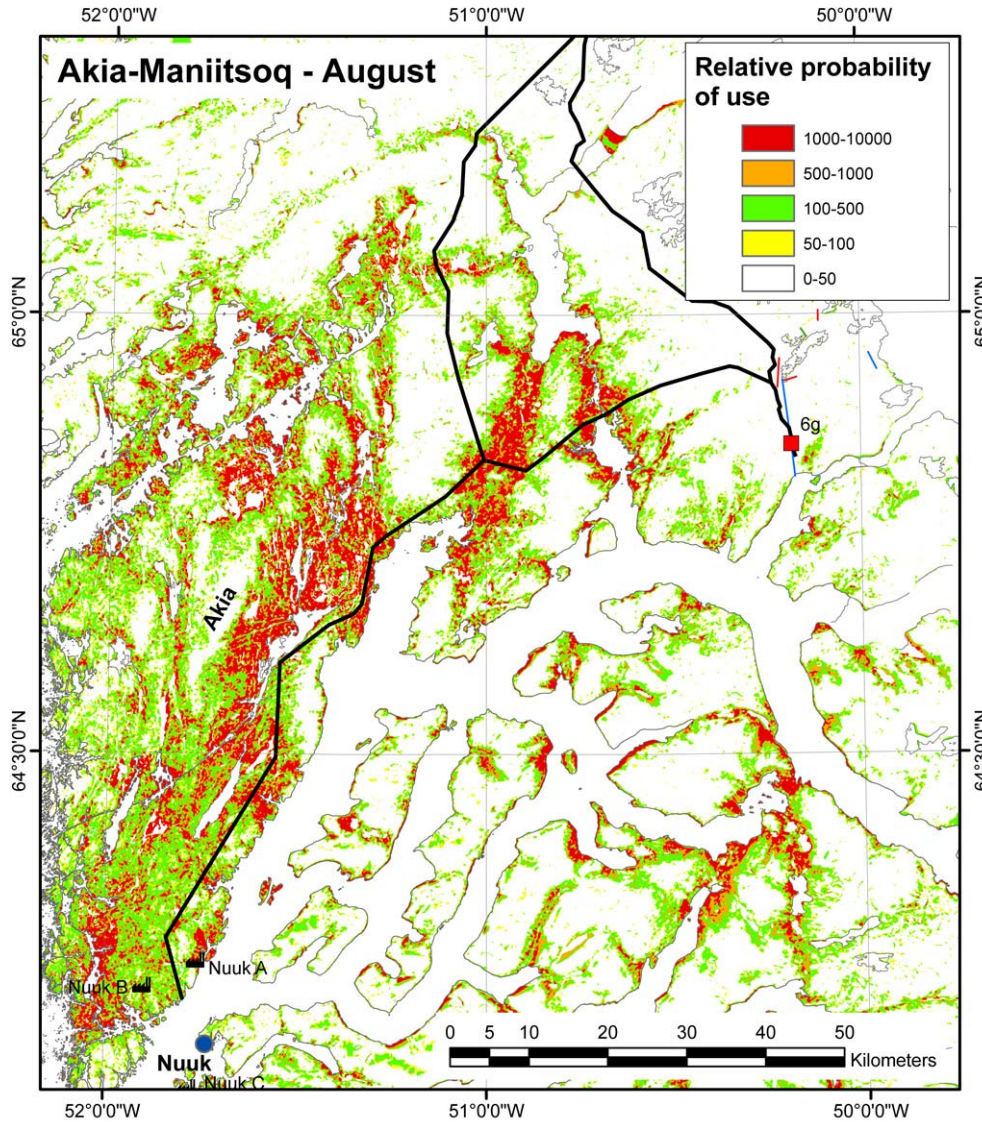
Imermit nukissiorfinni suliaqarnerup sakkortussusia apeqqutaatillugu, ingerlatsinerup nalaani, neriniartarfiit eqqaanniittut akornusersorneqarnerunissaat aarleqqutigineqarsinnaavoq.



Takussutissiaq 1-3 Kangerlussuaq eqqaani aggustimi tutut najorumaneru-sartagaasa assingat. Piffiit aappaluttut orangiallu tuttunit pilerigineqarnerpaapput, sungaartut qorsuillu tulleralugit. Piffiit qaqortut pilerigineqannginnersaapput.



Takussutissiaq 1-4 Nuup eqqaani aggustimi tuttut najorumanerusartagaasa assingat. Piffiit aappaluttut orangiallu tuttunit pilerigineqarnerpaapput, sungaartut qorsuillu tulleralugit. Piffiit qaqortut pilerigineqannginnerpaapput.



### ***Tuttu – piniarnerup asimiinnerullu kingunerisaanik akornusersuinerit***

Aqqusinernik sannanillu allanik pilersitsineq manna tikillugu akornusersorneqar-simanngitsumi immi piffimmi pisoqarneruneranik nassataqassaaq. Piffimmut oqinnerusumik pisinnaaneq piffiup piniarnermut asimiinnermullu atorneqar-nerulerneranik kinguneqassaaq. Taamatut pisoqartarnera Kalaallit Nunaanni tamarmi takussaavoq, nunap ilai manna tikillugu akornusersorneqar-piartanngitsut "ammagaangaangata", tamannalu sanaartorneqalerneriniilli

aallartikkumaartoq ingerlatsinerullu nalaani ingerlateqqinneqarumaartoq ilimagisariaqarpoq.

Tuttut amerlassusiat nunap taassumap attassinnaasaanut qanittuararsuusutut nalilernerqarpoq ajalusoornissaat aarleqqutigineqarsinnaalluni, ilaatigut nerisas-saalatsinerup kingunerisaanik (ivigartorpallaarneq peqqutigalugu).

#### Sanaartornerup nalaani aamma ingerlatsinerup nalaani sunniuti

##### *Sisimiut*

Aatsitsivimmik umiarsualivittalimmik immaqalu aamma Sisimiuniit aqqusinermik pilersitsineq akornusersuinerunermik aamma tuttoqassutsip piniagaaneruler-neranik kinguneqassaaq, nunap ilaata taassumap pitsaanerusumik tikinneqar-sinnaalernerata kingunerisaanik.

##### *Maniitsoq*

Tamaani sunniuteqarnissaa ilimagineqanngilaq, soorlu neriniartarfiit ataani Maniitsoq pillugu immikkoortumi oqaatigineqartoq.

##### *Nuuk*

Nuup eqqaani Akiani aatsiterivimmik inissiffiusinnaasut illoqarfimmut qaneqi-gamik neriniartarfittullu pingaartutut nalilernerqarsimallutik ilimagisariaqarpoq Akiani aatsiteriveqalerneq piniarnerup aammalu akornusersuinerup annertusi-neranik kinguneqarumaartoq piffimmi asimiinnerusalernerup kingunerisaanik. Ingammik Ikaarissani periarfissaq (Nuuk B) annertuumik sunniuteqas-sangatinneqarpoq, taanna tiffasinnerusumi inissisimammat.

##### *Erngup nukinga*

Imermit innaallagissiorfiit kujataaniittut 2 eqqarsaatigalugit (7d aamma 6g) piffimmut annertunerusumik pisinnaanerup sunniutaa piffimmi aqqusernior-toqassanersoq aqqusernillu qanoq isorartutigissanersut aalajangissavaa.

Tasersiamut aqquserniorneq (7e) tasikkoorluni tiffasissorujummut periarfis-siissaaq. Nalunarporli tamaani qanoq tuttoqarluartiginersoq.

#### Ajoqusiissutininik millisaaniarneq aamma misissuinerit suli allat

Piniagaanerisa annertusineqarnerat ajortumik kinguneqartitsissanngittutut nalilernerqarpoq tuttut taama amerlatigigallartillugit, akerlianilli iluaqutaasinnaa-sorinarpoq ivigartornerup annertussusia millissammat. Tuttoqassuserli ajalu-suussappat ikitsuaraannangussapput qajannarsillutik, taamalu piniagaa-

nerannut malussarittunngorlutik. Tuttut piniagaasarnerat ullumikkut killiler-suinikkut malittarisaliorneqarsimavoq tuttoqassutsillu akuttoqatigiikannersumik alapernaanneqarput. Tuttoqassutsip amerlassusia ingerlatsinermi anguniakanut naleqqiullugu allanngussappat angallannerup piniarnerullu malittarisaliornerat sukumiinerusut pisariaqalersinnaapput.

### **Umimmak**

#### **Nalunaarsuutit**

Umimmak Tunup avannaani Tunumilu pissusissamisut uumasuuvoq umimmaqassutsillu anginngitsut ullumikkut Kitaani uumasuusut umimmannit 27-nit Tunumiit Kangerlussuup eqqaanut 1962-imi aamma 1965-imi eqqunneqartunit pisuupput. Kangerlussuarmut pisinneqarnerisa kingorna umimmaat amerliartulertorsimapput. 2005-imiit aamma 2006-imiit kisitsinerit tamaani umimmaat 10.000-inik amerlanerunissaat ilimanarsisippaa.

Umimmak Kangerlussuup Maniitsullu Sermiata akornanni Angujaartorfiup Nunaani siammarsimavoq. Umimmaat nunap immikkoortua tamaat siammarfigisimavaat kisianni siammarfii pingaarnertit tassaapput nuna pineqartup kangiata avannaa'tungaani aammalu Arnangarnup Qooruani. Ukiuni kingullerni umimmaat siammarfiup pingaarnertup avannaanut aamma Maniitsup Sermiata kujataanut siammariartorusaalersimapput.

#### **Sunniutit**

Projektimut atatillugu umimmaqassutsip sunnermeqarnissaa ilimananngilaq, Angujaartorfiup Nunaani siammarfiisa pingaarnertup iluani aammalu nunap immikkoortuata tamatumap Sarfartullu akornanni suliaqarnissaq naatsorsuutigineqanngimmat. Taamaattorli Sarfartukkut aqqusinniorneq kabelillu aqqu-taannik pilersitsineq nunap immikkoortuani sanaartorfiusumi sumiiffimmi umimmaat sunnersinnaavaat, taavalu annertunerusumik attaveqaasiornerit nunap immikkoortua tikinneqakulanerunissaanik kinguneqassaaq taamalu aamma akornusersuinerit amerlanerussallutik.

### **4.3 Immami uumasut miluumasut**

Immami uumasut miluumasut akornanni qasigiaq kisimi matumunnga atatillugu pingaaruteqarsorineqarpoq.

#### **Qasigiaq**

Qasigiaq puisini kisiartaalluni nunami erniorlunilu mamaartarpoq. Taamaattumik puisinit allanit sinerissap qanittuani pisoqarnernut sunnertinneqarneroratar-sinnaavoq qajannarneroratarsinnaallunilu.

### Nalunaarsuutit

SMV-mik misissuiffiusup iluani ilisimaneqarpoq ilimagineqarluniluunniit qasigissat qassimasarfii 10 allagaatinik tunngavissaqarnerup nalaani atorneqartarsimasut. Misissuinerilli 1992-imit 1997-imut ingerlanneqartut paasinarsisippaat taakkunannga 6 taamanikkut qimanneqarsimasut. Erninerisa mamaarnerisalu nalaanni piniarneqartarnerat pissutigalugu qasigissat qassimasarfiit amerlasuut qimassimavaat. Qassimasarfiusinnaasulli tamarmik ukiuni kingullerni 10-15-ini misissorneqarsimanngillat, taamaattumik ullumikkut suut atorneqarnersut ilisimaneqanngilaq.

### Sanaartornerup nalaani aamma ingerlatsinerup nalaani sunniutit

Puisit akornusersuinerit sungiutissannguatsiarpaat, taakku ilutigalugit piniagaa-sanngippata. Tassa qanga Kangerlussuarmi kuup akua qassimasarfiusimavoq pingaartoq, ukiut 50 matuma siorna puisit hunnorujulikkaat sioqqani mittarfiup ataani takussaasarsimapput. Ullumikkut taamaallaat puisit arlalialunnguit tassani takussaapput, tamannalu akornusersuinernut attuumassuteqanngilaq kisiannili puisip taassuma kinguariarsimaneranik.

Qasigiaq projektimit sunnerneqaratarsinnaavoq, minnerunngitsumik talittarfiit aqquernillu pilersinnerisa nalaanni. Sarfartup akua qasigissat qassimasarfigisimagaluaaraat naluneqanngilaq, qassimasarfinngoqqissinnaaneralu ilimanarpoq. Piffimmi tamaani pilersitsiortuinerit sioqqullugit puiseqarnersoq misissortariaqarpoq, peqassappallu eqqarsaatigisariaqarput. Qassimasarfiit ullumikkut ilisimaneqartut atorneqartullu sunnerneqarnissaat ilimananngilaq.

## **4.4 Timmissat nunamut imermullu (tarajuunngitsumut) atasut**

Timmissat artit arlaqartut tassani nunap ilaaniittut erninerup nalaani nunamut imermulluunniit atasuupput. Artit taakku amerlanersaat siammarsimasorjuupput nalinginnaasumillu takussaallutik, timmissallu taakku projektimit sunnerneqangaassanngillat

Erngini tarajuunngitsuni artit qeerlutuut arlallit erniortarput, soorluttaaq tiffasisumi imeqqutaalaqarsinnaasartoq. Piffinni aalajangersimasuni taakkuninnga arteqarnera projektimit sunnerneqarsinnaapput. Tamanna sukumiinerusumik misissorneqartariaqarpoq projektimullu atatillugu nalilersorneqartariaqarluni.

Artit sinneri, sunnerneqariataarsinnaasutut isikkoqartut, tulliuttumi qanimut allaaserineqassapput. Tassaapput artit projektimit sunnerneqaratarsinnaa-

nerpaasut, tassalu toornaviarsuk, qarsaaq, tuullik, nerleq, Canadap nerlera, kissaviarsuk, kiinaaleeraq aamma nattoralik.

### ***Timmissat aamma kabelit aqqutaat***

Kabelit aqqutaat nuna silaannarlu siusinnerusukkut akornuteqarsimanngitsukkut ingerlalissapput. Tamanna nunap immikkoortuata timmiaanut navianartuusinnaavoq kallerup inneranik innaallannerup aamma napparutit ledningillu apornerisa kingunerisaannik toqusinnaagamik. Taamaattorli siunertarineqanngitsumik sunniutit taakku annertuumik millisarneqarsinnaapput napparutit ilusilersornerisigut, timmissat angisuut soorlu tigutsisillit napparut ledningilu ataatsikkut attorsinnaajunnaarsillugit, aammalu ledningit portussutsimut ataatsimut arlaliunngitsunullu inissinneqarpata silaannaq napparissoq sapinngisamik minnerpaaq atorineqalersillugu.<sup>2</sup>

### ***Toornaviarsuk***

Toornaviarsuk qeerlutuuaraavoq allortartoq erniornerup nalaani kuunnut tatsinullu qaammaarittunut attaveqartuusoq. Timmissat taakku siammarsimaqaat erniortullu amerlassusiat ilisimaneqanngilaq kisianni amerlanngitsuaraassanga-tinneqarput erniortut takuneqartut taama ikitsigisut uppernarsineqarsimammata. Arti taanna Kalaallit Nunaanni eqqissisimatitaavoq timmissallu taakku erniinnartumik siooranartorsiunngillat, kisianni amerlanngitsuinnaammata liste aappaluttumut atatillugu "aarlerinartorsiungajattut" (NT) nalilernerqarsimavoq.

### ***Nalunaarsuutit***

Piffimmi misissuiffigineqartumi erniorfiit ikitsunnguit naluneqanngillat, kisianni arti taanna pillugu ilisimasat toqqammaviusut annikitsuaraammata nassaataakkaa misissuiffigineqartumi artip killiffittut nalilernissaanut aallaavigineqarsinnaanngillat. Tamanna pissutigalugu DMU arti taanna pillugu misissuiffigineqartumi piffissami 28. juni – 2. juli 2007 kisitsineq ingerlappaa. Kisitsinerup takutippaa arti taanna nunap ilaani tassaniittoq, takusalli ikitsuinnaasimallutik.

Kisitsinerup aamma takutippaa taseqarfissuit 3 imermit nukissiorfinnut imilersuisussatut pilersaarutigineqartut toornaviarsuit najugarinngikkaat. Imeq

---

<sup>2</sup> Avian Power Line Interaction Committee (APLIC), 2006. Suggested Practices for Avian Protection on Power Lines: The state of the art in 2006. Edison Electric Institute, APLIC and the California Energy Commission, Washington D.C. and Sacramento CA.

D Haas, M Nipkow, G Fiedler, R Schneider, W Haas, B Schürenberg, 2005. Protecting birds from powerlines - a practical guide on the risks to birds from electricity transmission facilities and how to minimise any such adverse effects. NABU - German Society for Nature Conservation, (Nature and environment No.140)

isorpoq (sermersuarmit kuuttoq) kisitsinerullu nalaani tatsit suli sikuullutik (sissap sinaa eqqaassanngikkaanni). Taamaattumik inerniliunneqassaaq toornaviarsoqassuseq piffimmi misissuiffigineqartumi imermit nukissiorfinnik 3-nik pilersitsinikkut ingerlatsinikkullu sunnerneqassangananngitsoq.

### ***Qarsaaq tuullillu***

Artit taakku 2 erniorfiup nalaani tatsinut tasinnguanullu attaveqartuupput, taamaattumillu imermit nukissiorfiliormi sunnerneqaratarsinnaallutik.

### ***Nalunaarsuutit***

Artit taakku tamarmik piffimmi misissuiffiusumi ipput kisianni amerlassusii, siammarsimassusiat piffimmilu tassani qanoq agguarsimanerat pillugu immikkut ittunik ilisimasaqanngilaq.

Qarsaaq ataatsimut oqaatigalugu Kalaallit Nunaanni nalinginnaasuvoq. Eqqissisimatitaavoq timmissallu taakku erniinnartumik sioranartorsiunngillat. Kalaallit Nunaanni nalunaarsuiffimmut aappaluttumut ikkunneqarsimanngilaq.

Tuullegassuseq erniinnartumik sioranartorsiortutut isigineqanngilaq. Kisianni amerliartuutikittunnguummat timmissat inersimasut toqusarnerannut anginerusumut qajannarpoq, kalaallillu tuullegassusiat mikisuarannguussangatinneqarmat nalunaarsuiffimmut aappaluttumut ikkunneqarsimavoq aarlerinartorsiungajattutut (NT) nalilernerqarluni.

Toornaviarsuit nerlerillu kisinneranni upernarnerani 2007-imi aamma aggusti 2007-imi qarsaat tuulliillu aamma alapernaanneqarput. Kisitsinerit artini tamaginni timmissanik ikitsuaraannarnik takuffiupput nunallu ilaani misissuiffigineqartumi amerlanngitsuusorineqarput kisianni tatsinut tasinnguanullu qaammaarissumik imilinnut attaveqartuummata timmiaqassutsit taakkua nunap ilaani misissuiffigineqartumi imermit nukissiorfiit pilersiortornerisigut sunnerneqarnavianngillat (toornaviarsuk pillugu immikkoortumi taaneqartoq assigalugu).

### ***Nerlerit***

Nerleq aamma Canadap nerlera nerlerit akornanni Kalaallit Nunaata Kitaani nalinginnaanersaapput. Ukiisarfimminniit majip aallartilaarnerani tikiuttarput tamassumalu nalaani nukissamaatissaminnik katersuisariaqartarput. Piffimmi tamaani majimi junimilu erniortarput. Julimi suluup meqqui isasarpaat taamalu timmisinnaanatik. Taamaattumik piffissap tamatumap nalaani akornusersuinnernut assut malussaripput. Sitsip qiteqqunnerata nalaani nerlerit taakku marluk Kalaallit Nunaat qimattarpaat kujammullu ukiisarfimminnut ingerlaartarlutik. Artit taakku marluk immikkoortuni tulliuttuni allaatigilluarneqassapput.



1970-ikkut aamma 1980-ikkut tungaannut kalaallit nerlerat Kalaallit Nunaata Kitaani, artip taassumap nunarsuarmi erniorfituaani, kisiartaasimavoq. Kalaallit nerlerata amerlassutsini 1980-ikkut aamma 1990-ikkut ingerlaneranni annertusivaa, piniarnermut malittarisaliornep annertuup kingunerisaanik kisianni taamanili amerlassusiat assut kinguariarsimavoq. Canadap nerlera 1990-ikkut ingerlaneranni Kalaallit Nunaannut nunasisimavoq. Siullermik Kalaallit Nunaata Kitaata avannarpasissuani erniortuunngitsut, kingorna aamma erniortut kujavariartuinnartut, canadallu nerlerisa amerlassusiat Kalaallit Nunaanni suli amerliartuinnartutut isikkoqarpoq.

Tassa nerleqassutsit taakku marluk ineriartornerat ukiuni qulikkaani marluk-pingasuni annertuumik allanngoriartorsimavoq, imalu isumaqarpoq piffissami tassani ilisimasat katersukkat nerleqassutsit ullumikkut Kalaallit Nunaata Kitaani siammarsimassusiannut naammaginngitsut.

### ***Kalaallit nerlerat***

Kalaallit nerlerat *Anser albifrons flavirostris* artip nerlerup *A. albifrons*. ataaniippoq oqaatigineqareersutullu Kalaallit Nunaata Kitaata tassavooq artip taassumap nunarsuarmi erniorfituaa. Taamaattumik Kalaallit Nunaata taanna immikkut akisussaaqqarfigivaa. Ukiuni kingullerni assut ikileriarsimavoq nungoratarsinnaasutullu listimi aappaluttumi inissinneqarsimavoq (EN).

### ***Kalaallit nerlerat – upernaakkut uninngaartarfii***

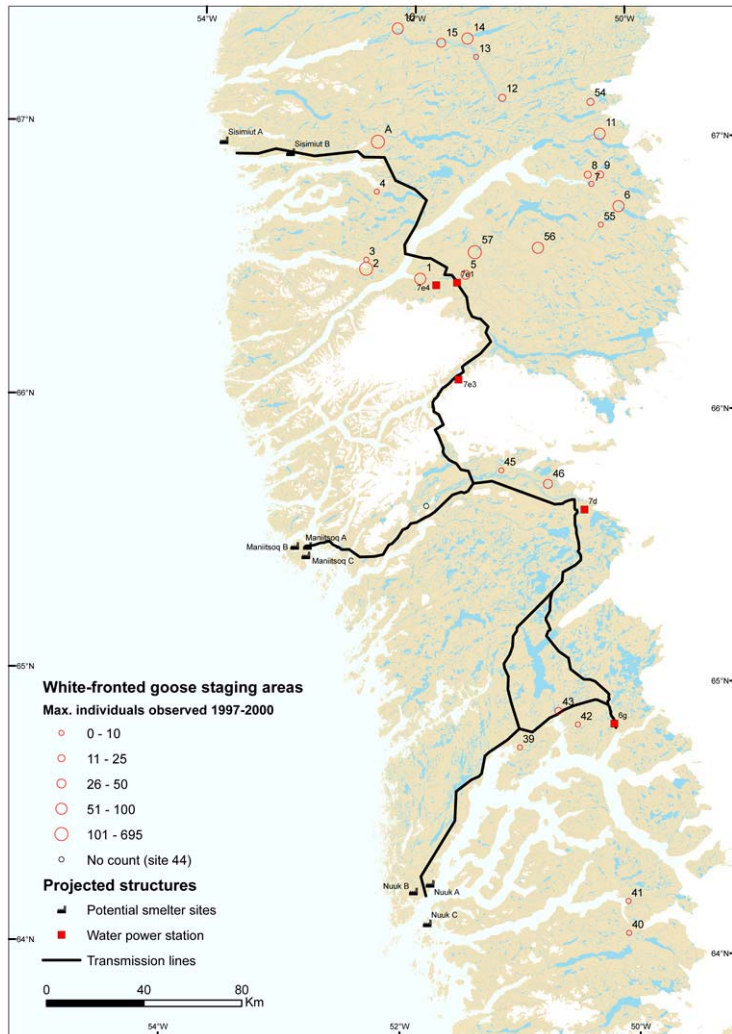
#### **Nalunaarsuutit**

Upernaakkut uninngaartarfiit pingaarnert Maniitsup Sermiata aamma Nassut-tuup akornanni ipput. DMU-up kalaallit nerlerata upernaakkut uninngaartarfii 1995-imi, 1997-imi aamma 2000-imi misissuiffigisimavai.

Nunap immikkoortua Maniitsup Sermiata avannaaniittoq nerlerit uninngaartarfiini pingaarnarpaartaavoq. Ingammik piffiit kisinneqartut akornanni marluk pingaaruteqarput, tassalu A aamma 57, tassaniimmata nerlerit kisinneqartut aggorneri amerlasuut, takutitassiaq 1-5.

Maniitsup Sermiata kujataani piffiit pingasuinnaat (39, 43 aamma 46) taasariaqartunik amerlassuseqartunit najorneqarput, takutitassiaq 1-5.



**Takutitassiaq 1-5 Kalaallit nerlerata upernaakkut uninngaartarfii****Sanaartornerup nalaani aamma ingerlatsinerup nalaani sunniutit**

Nerlerit uninngaartarfinni akornusersuinernut malussareqaat, qimagutitinneqas-sappatalu allatut ajornavippat piffissaq erniortarfiat sunnerneqarsinnaavoq, Kalaallit Nunaannut ingerlaareernermik kingorna nukissanik naammattunik katersuisinnaassanngimmata. Uninngaartarfimmi aatsitsivimmik pilersitsineq akornusersorneqarnerunerup saniatigut aamma nunap ilaata taassumap uninngaartarfiuneranik mumiseqqinneqarsinnaanngitsumik aseruineramik kinguneqassaaq.

***Sisimiut***

Oqaatigineqareersutut uninngaartarfiit pingaarnerit Maniitsup Sermiata avannaaniipput. Kabelit aqqaannik Sisimiunut nappartiterinermi piffiit pingaarnerpaat marluk nunap immikkoortuani maani sunnerneqarpiassapput.

Aatsitsiviup inissiffissaatut siunnersuut Sisimiut C, Atilliup eqqaani, uninngaartarfiit pingaarnersaanni ippoq, tamaani aatsitsivimmik pilersitsineq nunap immikkoortua taanna aserortussaavaa timmiaqassuserlu sulii aamma ajortumik sunneratarsinnaallugu.

Qeqqata kommuniani aatsitsiviup inissiffissaatut siunnersuutaasuni allani aatsitsivimmik pilersitsineq uninngaartarfinnut nalunnginneqartunut akornuser-suutaasumik sunniuteqarnissaa ilimagineqanngilaq.

#### *Maniitsoq*

Maniitsup aamma kabelip aqquataata avannamut-kujammut ingerlasussap akornanni nalunnginneqartunik uninngaartarfeqanngilaq.

#### *Nuuk*

Nuummut kabelit aqquataannik nappartiterinerup uninngaartarfiit nalunnginneqartut kisianni pingaaruteqarpallaanngitsut aqquusaassavaat. Nuup eqqaani aatsiteriviusinnaasutut takorluukkat eqqaanni nalunnginneqartunik uninngaartarfeqanngilaq.

#### *Erngup nukinga*

Maniitsup Sermiata avannaani uninngaartarfiit pingaarnert ilaat Tasersiap (7e) eqqaaniippoq. Taamaattumik tamaani imermit nukissiorfiup sanaartorneqarnerani aammalumi ingerlanneqarnerani nerlerit akornusersorneqarnissaat naviagineqarsinnaavoq.

Imermit nukissiorfiit kujasinnerusut marluk (7d aamma 6g) eqqaanni nalunnginneqartunik uninngaartarfeqanngilaq, kisianni helikopterimik suluusalinnillu angallannerit piffiit qassissunnguit akornusersorsinnaavaat.

#### Ajoqusiissutiniq millisaaniarneq aamma misissuinerit sulii allat

Uninngaartarfiit nalunaarsortariaqarput uninngaartarfiit eqqaanni sanaartornerit uninngaartarfiup nalaata 1.-20. majip avataani ingerlanneqarsinnaaqqullugit. Taassuma saniatigut helikopterimik suluusanillu angallannerit ima malittarisassiorneqartariaqarput uninngaartarfiit taakku pingaartut qulaallugit timmisarnerit pinngitsoortissinnaallugit.

## ***Kalaallit nerlerat – erniortarfii***

### Nalunaarsuutit

Erniorkfik 65°N aamma 72°30'N akornanni ippoq kisianni killii eqqortut ilisimaneqanngillat. Kalaallit nerlerat timmiarpaakkaarlutik erniorneq ajorput aappariikkuutaarlutilli, ataatsimullu oqaatigalugu init ataasiakkaat 1-2 km–inik akuttussuseqartarput.

1999-imi aamma 2005-imi nerlernik aamma Canadap nerlerinik erniortunik misissuinerit ingerlanneqarsimapput. Akia 1999-imi misissorneqarpoq, tamaani nerlerit erniortut takuneqanngillat. Kisianni Sermiup kujataani nunap timaa tamaat ukiuni taakkunani marlunni timmiffigineqanngilaq.

Kalaallit nerlerata erniortarfia pingaarnerpaaq tassaavoq nunap ilaa Kangerlussuup avannaani ittoq. Tamaani init akulikissusiat takuneqartoq kisitsiffigineqartup iluani Sigguup 72°N missaanut isorartussuseqartoq annersaavoq.

Ilimanarpoq Sarfartuup avannaani pavunga Kangerlussuaq tikillugu nerlerit inaasa akulikissusiat Kangerlussuup eqqaani avannaanilu akulikissuseq assigissagaa, akulikissuserli Sarfartuup kujataani Maniitsup Sermia tikillugu minnerungaatsiassagunarlu, piffiup tamatuma qatsinnerunera pissutigalugu. Ataatsimut oqaatigalugu nerlerit inaasa akulikissusiat annikippoq, inillu aalajangersimasunik agguarsimasut (biotopit) sanaartugassanit pilersaarutaasunit eqqorneqarunnartut ikitsunnguussapput.

### Sanaartornerup nalaani aamma ingerlatsinerup nalaani sunniutit

Erniortarfik pingaarneq Maniitsup Sermiata avannaaniimmat Sisimiunut kabelit aqqutissaannik pilersuineq tassaavoq nerlernut erniortunut sunniuteqarsinnaasoq. Sisimiut eqqaanni aatsiterivimmik pilersitsineq erniortunik inangiisanersaq qulaajarneqanngilaq.

Akiani nerlernik erniortunik takusoqarsimanngilaq Maniitsullu eqqaani nerlernik erniortoqarnerisik misissorneqarsimanani.

Imermit nukissiorfiit kujalliit marluk (7d aamma 6g) eqqaat pingaarutilinnik erniorfeqarnissaa ilimagineqanngilaq. Sarfartuulli avannaaniittoq nunap ilaa pingaaruteqarsinnaavoq (7e).

### ***Kalaallit nerlerat – isasarfiit***

Nerlerit junip naalernerani isaffiusinnaasut ujartarpaat; tamakku taseqarlutillu kooqassapput teriannianit saassussisunit qimaallutik isumannaatsumut pisinnaaniassagamik kiisalu neriffissarsiortarfeqassalluni angissutsimigut sapaatit akunnerini 3-4-ni suluup meqqusa isaneranni nerlerit napatissinnaassallugit, taakkulu piffinnut imeqarfiusunut qanipajaassallutik. Nerlerit isasut ataatsimoorlutik isasarput, allaat untritilippaaluusinnaallutik. Allatut oqaatigalugu isanerup nalaani timmiarpaalussuit pineqarput, ilutigalugulu qajannartuullutik ukiup sinneranisut timmisinnaannginnamik. Akornusersorneqarnertik pissutigalugu isasarfitik qimattariaqassappatigit qajannassapput tatsit illersuutaasut neriffissarsiortarfitillu pitsaanerpaajungunartut tamaasa qimattariaqassagamikkit.

### **Nalunaarsuutit**

1992-imi 1995-amilu titarnerit atuarlugit timminerit amerlaqisut ingerlanneqarput, kisiannili nunap pineqartup avannaarpiaa kisiat pineqarluni.

Isanerup nalaani Kangerlussuup Nuullu akornanni timminerit ingerlanneqarsimanngillat. Kalaallit Nunaata Kitaata ilaani piffinni assigiinngitsuni naggorissutsip nalilersonera tunngavigalugu Maniitsup Sermiata Nuullu akornanni nunap timaata timmissat isasut 2.500-5.000 inissaqartissinnaagai tagginneqarsimavoq. Nunap immikkoortuani Naternamiit Maniitsup Sermianut taggissutaasoq tassaavoq nerlerit isasut 10-15.000. Nunap immikkoortua Kangerlussuarmiit Maniitsup Sermianut timmissanik isasunik pegarnersaanguatsiartoq tassaavoq nunap immikkoortua Kangerlussuup Sarfartuullu akornanniittoq.

Siornatigut kalaallit nerlerata aggustip aallartinnerani isareernerup kingornanit sitsip qiteqqunnerani ukiakkut ingerlaarlertarnerannut najortagai ilisimaneqarsimanngillat. DMU-p titarnerit atuarlugit timminerit immikkoortumi pineqartumi aggustip naalernerani 2007 ingerlassimavai. Timminerni taakkunani avannaa'tungaani ataatsimoortorpaaluit sersersuup ungasinngitsuani takuneqarput kisiannili aamma ataatsimoortut arlallit suli tiffasinnerusumi takuneqarlutik. Aammattaaq paasineqarpoq Maniitsup Sermiata kujataani ataatsimoorunik takunniffiusimanngitsoq. Aalajangersimasunik naasullit isareernerup kingorna neriffissarsiortarfiusut ikitsuinnaat imermit nukissiorfiliulersaarutaasunit eqqorneqarumaartut nalilernerqarpoq.

### **Sanaartornerup nalaani aamma ingerlatsinerup nalaani sunniutit**

SMV-imik misissuiffiusumi isasarfiit nalunaarsorneqarnissaat pisariaqassaaq nunap immikkoortuata taassumap nerlernut isasunut qanoq pingaaruteqar-

tiginera qulaajarumallugu. Ilaatigut nerlerit isanerup nalaani ataatsimoor-torsuullutik pisarnerat isasarfimminnullu toqqakkaminnut sivitsajaamik atasorujussuusarnerat, ilaatigut akornusersuinerit assut malussaritsuunerat pissutigalugit.

#### Ajoqusiissutininik millisaaniarneq aamma misissuinerit suli allat

Isanerup nalaani nerlerit nunap immikkoortua taanna qanoq atortarneraat nalunaarsussallugu, piffinni pineqartuni akornusersuinerit pinaveersaarumal-lugit, aamma isanerup nalaani 15. junimit 10. aggustip tungaanut helikopterimik suluusanillu angallannerit malittarisassiorneqarsinnaaqqullugit.

#### **Canadap nerlera**

Canadap nerleri namminneq Kalaallit Nunaannut 1980-ikkunni 1990-ikkunnilu nunassissimapput, Kalaallit Nunaannilu amerlassusai suli annertusiartuinnar-tutut isikkoqarpoq.

#### **Canadap nerlera – upernaakkut uninngaartarfiit**

Canadap nerlerisa upernaakkut uninngaartarfigisinnaasaat pillugit misissui-nernik peqanngilaq. Alaatsinaanneqarsimasutuat tassaapput Canadap nerleri Kalaallit Nunaata Kitaanut kalaallit nerlerannit sapaatip akunneranik ataatsimik marlunnilluunniit kingusinnerullutik tikiuttartut. Kalaallit nerlerata upernaakkut uninngaartarfiisa misissorneqarnerannut atatillugu 1995-imi, 1997-imi aamma 2000-imi majip qiteqqunnerani Canadap nerlerinik takunniffiunngillat. Canadap nerleri Amerikap avannaaniit Kalaallit Nunaata Kitaanut ingerlaarfiat kalaallit nerlerata ingerlaarneranit isorartunnginnerummat eqqarsaataannakkut imaappoq Canadap nerleri upernaakkut uninngaartarfinni erniulinnginnerminni nukissaminnik katersinissamut pisariaqartitsinerat minnerussasoq.

#### **Canadap nerlera – erniortarfiit**

Canadap nerlera kalaallit nerleratulli erniortarfeqapajaarpoq, tassalu 65°N aamma 72°30'N akornanni. Kalaallit nerleratulli ataatsimoortukkuutaarluni erniorneq ajorpoq aappariikkuutaarlunili, tatsimili ataatsimi aappariit arlallit imminnut susassariinngitsut takussaasinnaasarput.

#### Nalunaarsuutit

Kalaallit nerleri erniortut 1999-imi aamma 2005-imi misissorneqarmata Canadap nerleri erniortut aamma misissorneqarput.

Maniitsup Sermiata kujataani Canadap nerleri erniortut ikitsuinnaat takuneqarput. Sermip kujataani Akia kisiat qulaavaavigineqarpoq nunalu taanna 2005-imi kisitsinermi misissorneqanngilaq.

Taamani erniorfik pingaarneq tassaavoq nuna Maniitsup Sermiata avannaaniittoq Kangerlussuup nunataata eqqaani. Tamaani init akulikissusiat takuneqartoq kisitsiffigineqartup iluani Sigguup 72°N missaanut isorartussuseqartoq anner-saavoq.

Ilimanarpoq Sarfartuup avannaani pavunga Kangerlussuaq tikillugu Canadap nerlerata inaasa akulikissusiat Kangerlussuup eqqaani avannaanilu akulikis-suseq assigissagaa, akulikissuserli Sarfartuup kujataani Maniitsup Sermia tikillugu minnerungaatsiassagunarlu, piffiup tamatuma qatsinnerunera pissu-tigalugu. Ataatsimut oqaatigalugu Canadap nerlerata inaasa akulikissusiat anni-kippoq, inillu aalajangersimasumik agguarsimasut (biotopit) sanaartugassanik pilersaarutaasunik eqqorneqarunnartut ikitsunnguussapput.

#### Sanaartornerup nalaani aamma ingerlatsinerup nalaani sunniutit

Kalaallit nerlerat assigalugu Canadap nerlerata erniortarfia pingaarneq Maniitsup Sermiata avannaaniippoq, taamaattumik Sisimiunut kabelit aqqu-tissaannik pilersuineq tassaavoq nerlernut erniortunut sunniuteqarsinnaasoq. Sisimiut eqqaanni aatsiterivimmik pilersitsineq erniorfinnik inangiissanersaq qulaajarneqanngilaq.

Akiani Canadap nerleri erniortut ikitsuinnaat takuneqarsimapput Maniitsullu eqqaani Canadap nerlerinik erniortoqarnersaq misissorneqarsimanani.

Imermit nukissiorfiit kujalliit marluk (7d aamma 6g) eqqaat pingaarutilinnik erniorfeqarnissaa ilimagineqanngilaq. Sarfartuulli avannaaniittoq nunap ilaa pingaaruteqarsinnaavoq (7e).

#### ***Canadap nerleri – isasarfiit***

Canadap nerleri erniortuunngitsut kalaallit nerlerat assigalugu isanertik julip aallartinnerani aallartittarpaat. Timmissat inuusuttut taakku annerpaartaat Amerikap Avannaaniit Kalaallit Nunaata Kitaanut pisannguatsiarput isaffiu-sinnaasunik ujartuullutik, allamik peqquteqaratik. Canadap nerlerisa isaffigisarta-gaat 1990-ikkut ingerlaneranni kalaallit nerleranik isaffigineqartartut assigler-simannguatsiarpaat. Nunap immikkoortuini Canadap nerleranit aamma kalaallit nerlerannit isaffigineqartartuni qimerluukkat takutippaat kalaallit nerleri piffinnut pitsaannginnerusumik nerisassa qarfiusunut qimaatinneqartannguatsiartut. Kalaallit nerleri assigalugit Canadap nerlerisa isasarfiit taseqarlutillu

kooqartariaqarput nerlerit isumannaatsumut qimaariarfissaqartikkumallugit kiisalu sapatit akunnerini 3-4-ni nerisassaqartikkumallugit.

Isanerup nalaani timmiarpaalussuit pineqarput, ilutigalugulu qajannartuullutik ukiup sinneranisut timmisinnaannginnamik.

#### Nalunaarsuutit

Kalaallit nerlerisa Canadallu nerlerisa misissorneqarnerat taamaallaat SMV-mik misissuivigineqartup avannaata tungaani ingerlanneqarsimavoq. Piffimmi tamaani 1992-imi 1995-imilu misissuinerit atatillugu Canadap nerlerinik isasunik takuffiusimanngilaq. Ullumikkulli Kangerlussuup avannaaniit Sarfartooq tikillugu Canadap nerlerinik isasunik peqangaanguatsiarpoq, kiisalu immaqa aamma Maniitsup Sermiata Nuullu akornanni nunap timaani isasunik peqalaassagunarluni.

Nunap ilaani tassani 2007-imi aggustip naalernerani titarnerit atuarlugit timminerit naammassineqarnerat tikillugu piffissami aggustip aallartinnerani isareernerup kingornanit sitsip qiteqqunnerani ukiakkut ingerlaalertarnerat tikillugu Canadap nerlerisa najortagaat ilisimasaqarfigineqarsimanngillat. Timmine-rit takutippaat Canadap nerleri annermik Kangerlussuup avannaa najortaraat, ikikannersuinnaallu Kangerlussuup aamma Maniitsup Sermiata akornat nunalu Sermiup kujataaniittoq najortaraat. Isareernerup kingorna aalajangersimasunik naasullit neriniartarfiusut ikitsuinnaat imermit nukissiorfiliassanit pilersaarutigineqartunit nalaarneqassasut nalilernerqarpoq.

#### Ajoqusiissutiniq millisaaniarneq aamma misissuinerit sulit allat

SMV-imik misissuiffiusumi isasarfinnik nalunaarsuineq ingerlanneqartariaqarpoq oqaatigineqareersutut nerlerit tamatuma nalaani akornusersorneqarnermut assut qajannarmata.

#### ***Kissaviarsuk aamma kiinaaleeraq***

Artit taakku tamarmik misissuivigineqartoq najugaraat. Kiinaaleeraqakujuppoq kissaviarsuilli ikitsuaraannanguullutik.

#### Nalunaarsuutit

Timmiaqatigiit tamarmik Kangerlussuup mittarfiata eqqaani kisinneqarlutillu nakkutigineqarnerat ingerlanneqarpoq kisianni ilisimasat naleqquttut saqqum-mersinneqarsimanngillat.

Kiinaaleeraq Kalaallit Nunaata Kitaani tamarmi Tunullu ilarujussuani nalinginnaakannersuuvoq. Arti taanna Kalaallit Nunaanni eqqissisimatitaavoq timmiaqatigiillu taakkua erniinnartumik sioreanartorsiunngillat. Kalaallit Nunaata

issaasannersaani tiffasissuni arlalinni eqimakannertunik timmiaqatigeeqarpoq. Kalaallit Nunaanni listemi aappaluttumiinngilaq.

Akerlianilli kissaviarsuit amerlanngitsunnguupput. Kalaallit Nunaat kaajallallugu najugaraat timmiaanerullunilu nuuttartuunngitsoq ukiorlu kaajallallugu nunap immikkoortua qimassanagu. Nunap immikkoortuani pineqartumi kissaviarsuit eqimassusiat tassaavoq 570 km<sup>2</sup>-kkuutaarneri tamaasa aappariit ataatsit. Arti taanna Kalaallit Nunaanni eqqissisimatitaavoq timmiaqatigiillu taakkua erniinnartumik sooranartorsiunngillat kisianni Kalaallit Nunaanni tamarmi ataatsimut aappariit 500 inorlugit naatsorsuutigineqarmata listimi aappaluttumi aarlerinartorsiungajattutut nalilerneqarpoq (NT).

#### Sanaartornerup nalaani aamma ingerlatsinerup nalaani sunniutit

Artit tamarmik ineqarfiusuni akornusersorneqarnissamut qajannarput kisianni immaqa aappariit ikitsuinnaat imermit nukissiorfiit sanaartorneqarneranni sunnerneqassapput, nunallu immikkoortuani pineqartumi timmiaqatigiit ataatsimut isigalugit sunnerneqarnissaat ilimagisariaqannginnguatsiarpoq.

#### **Nattoralik**

Nattoralik sineriaqarfiusunut nerisarisartagaanik pegarluartunut attaveqartuuvoq. Timmiaavoq nuuttartuunngitsoq, t.i. ukioq kaajallallugu SMV-mik misissuiffik nattoraleqartassaaq.

#### Nalunaarsuutit

Nattoralip Kalaallit Nunaata Kitaata issaasannerusua najorpaa timmiaqatigiillu ikitsuinnaallutik, kingullermik 1990-imi naatsorsorneqaramik annerpaamik aappariit 200-uussangatinneqarlutik. Misissuigivineqartumi nattoraleqassuseq pillugu ilisimaneqartut annerusumik Nuup kangerluanit pisuupput, tamaani nattoraleqarfiit 27-it ukiuni kingullerni 30-ni nalunaarsorneqarsimammata. Ilimagineqarpoq tamatuma avannaani nattoraleqarfiit akulikissusiat aamma taamaassasoq.

Kalaallit nattoraliat timmiaqatigisaminit allanit allaanerussuteqarpoq, taamaatumillu artitut pingaannginnerusutut najugannaqaalersimasutut (immikkuullarisutut) naatsorsuutigineqarluni. Arti Kalaallit Nunaanni eqqissisimatitaavoq timmiaqatigiillu taakkua erniinnartumik sooranartorsiunngillat kisiannili timmiaqatigiit amerlanngitsuinnaanerat pissutigalugu listimi aappaluttumi qajannartutut nalilerneqarluni (VU).



Sanaartornerup nalaani aamma ingerlatsinerup nalaani sunniutit

Nattoralik ivanerup aamma piaqqat mikisunnguunerisa nalaanni qajannarnerpaavoq (aprilimit junimut), tassani inaata eqqaani akornuserneqarnerup timmissat inimik qimatsinerannik kinguneqaratarsinnaasarmat ukiumilu tassani ernioriaraluarneq unitsiinnarlugu.

*Erngup nukinga*

Nunap timaani imermit nukissiorfiit pilersaarutiginqartut pilersiffigineqarfissaanni erniortunik nattoreqarnavianngilaq tamaani nerisassaqaannginnamik. Taamaattumik imermit nukissiorfiit inissinneqarnerat nunami misissuivigineqartumi nattoreqassuseq sunnissanngilaa. Kisianni sanaartorfiusunut assartuiffiit ingerlaffiini natorallit ineqarsinnaanera sianigineqassaaq.

*Aatsiterivik*

Nattoralik sineriammut attaveqartuummat nattoreqarfik ataaseq imaluunniit marluk aamma aluminiumik aatsieriviup inissinnissaa akerleriiffinngoratarsinnaavoq. Natorallit aappariit aatsiteriviup qanittuaniittut qimaatinneqarnissaat naatsorsuutigisariaqarpoq.

Ajoqusiissutiniq millisaaniarnerit ilaat pingaarnerpaaq tassaassaaq piffinni natorallinnit erniorfigineqartuni ilisimaneqartuni angallanneq "innimittartoq" ingerlanneqassammat.

**4.5 Immap timmiai**

Misissuivigineqartup sineriaani immap timmianik erniorfiusut arlaqaqaat. Tamaani immap timmiai amerlassutsimikkut assigiinngisitaartut aasaanerani piffinni assut killingiussaarit tui erniortarput. Aappariit erniortut imminnut qanittuarannguukkajuttarput, allaat appat taateraallu erniorfiini init imminnut meteri inorlugu qanitsigisarlutik. Erniorfiit ilaat arlalialunnguaannarnik aappareeqartarput, allalli tuusintilikkaanik erniortunik aappareeqartarlutik. Erniorfissuit taamaattut akornusersorneqarnernut assut qajannarsinnaasarput timmiaqatigiinni aggornerit annertuut sunnerneqarsinnaammata.

Nunap immikkoortuani immap timmiaani artit timmiarpanngorlutik erniortuusut amerlanersaasut tassaapput serfaq, naajarujussuaq aamma naajaannaq. Artit taakkua Kalaallit Nunaanni assut siammarsimasuupput amerlasoorsuullutillu, nunallu immikkoortuani tassani artit taakkua amerlasuunik ineqarfeqarlutik. Arlaannaalluunniit angingaannngimmat timmiaqatigiit ataatsimut isigalugit sunnerneqarsinnaanerat qularnarluni, allaat artit taakkua ineqarfii ataasiakkaat annertuumik akornusersorneqassagaluarunilluunniit.

### ***Appa aamma taateraaq***

Nunap immikkoortuani artit timmiarpanngorlutik erniortut qajannartuusut tassaapput artit Kalaallit Nunaanni kinguariartortut, aammalu timmiarpaat amerlasoorsuusarlutik kisianni aamma init taamaattut amerlanngitsuaraallutik, ineqarfiup ataatsip sunnerneqarnera timmiaqassusermut tamarmiusumut uuttorneqaratarsinnaalluni. Artinut taakkununga appa aamma taateraaq pingaarnerusutut ilaapput.

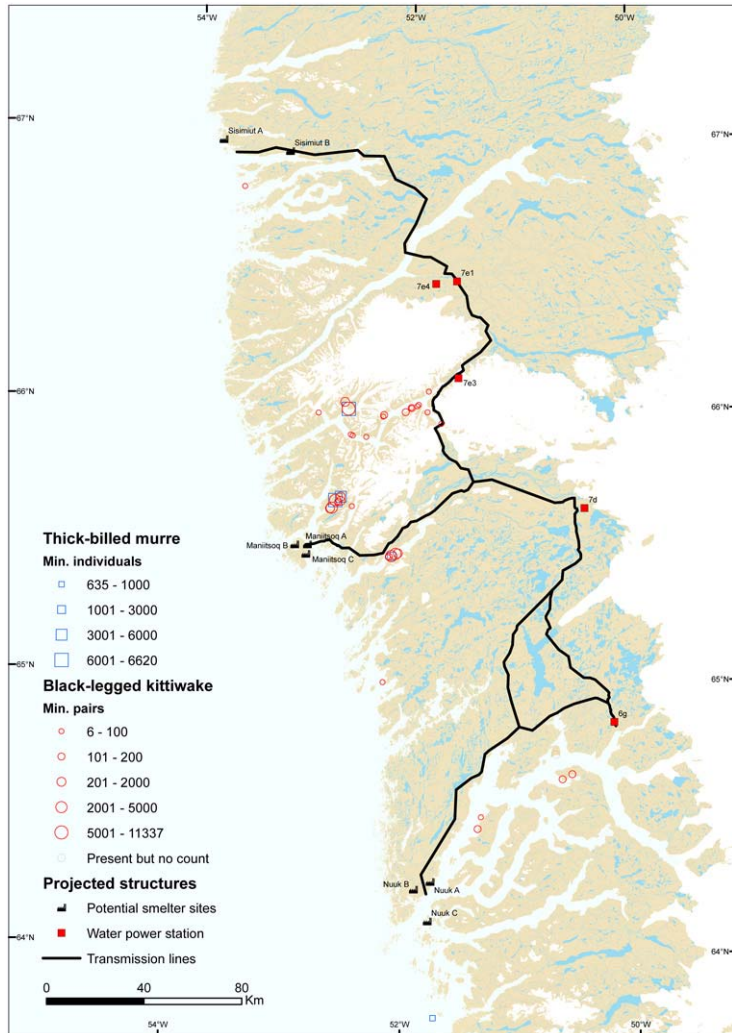
### **Nalunaarsuutit**

Nunap immikkoortuani tassani immap timmiaasa erniortarfii pillugit ilisimasat pitsaapput. Ilaatigut timmiarpaat erniortarfii pillugit nalunaarsuutit tunngaviagut (databasekkut) paasiniarneqarsinnaapput, taassuma nalunaarsuisalernerimiilli paasissutissat tikinneqarsinnaasut tamaasa imarai immap timmiaasa erniortarfii aappariinnik tallimanik amerlanerusunik erniorfigineqartartut pillugit. Nalunaarsuutit tunngaviat ukiut tamaasa DMU-mit nutarterneqartarpoq.

Nunap immikkoortuani pineqartumi Maniitsup kommuneata kangerluini appat erniorfii arlaqarput, taakkunanilu appat erniortut Kalaallit Nunaata appat erniortut 3 % missaliorpaat, takutitassiaq 1-6. Artip illersukkatut nalilernera minusiuvoq, listimilu aappaluttumi qajannartutut nalilerneqarluni (VU). Aamma erniorfiusuni taakkunani appaannaat aappariit ataasiakkaat erniortut takussaapput, taannalu listimi aappaluttumi nungoratarsinnaasutut nalilerneqarsimavoq (EN). Appa Kalaallit Nunaata Kitaanut tamarmut siammarsimasunut 21-nik erniorfeqarpoq Tunumilu ataasiakkaanik erniorfeqarluni. Appat erniortut amerlassusiat tamarmiusoq Kalaallit Nunaanni kinguariartorpoq nungusaa-taanngitsumik piniarneqannginneranik peqquteqartumik.

Kangerluit Maniitsup eqqaaniitut Kalaallit Nunaanni taateraaqassusermut assut pingaaruteqarput, 2003-mi 32.000 missaannut kisinneqaramik, tassalu kalaallit taateraaqassusiata tamarmiusup pingajorarterutaa. Nunap immikkoortuani pineqartumi Maniitsumi taaneqartut saniatigut aamma Nuup kangerluani erniorfinnik minnerusunik peqarpoq, takutitassiaq 1-6. Taateraaq Kalaallit Nunaata sineriaani sikusanngitsuni erniorfippassuarni siammarluarsimasuugalarpoq. Artip taassumap erniortui aamma Kalaallit Nunaanni kinguariartorput, naak appamut sanilliullugu suut peqqutaanersut nalorninarnerugalarlutik. Taamaattumik taateraaq Kalaallit Nunaanni qajannartutut nalilerneqarsimavoq (VU).

**Takutitassiaq 1-6** SMV-imik misissuiffiusumi appat (kipparissut tungujortut) taateraallu erniorfiisa (nigalillit aappaluttut) agguarsimanerat



Sanaartornerup nalaani aamma ingerlatsinerup nalaani sunniutit

Umiarsuit helikopterillu angallannermi aqqutaat aalajangersimasut akornusersuinertut issinnaapput. Ingammik atsissukkut qulaallugit timmineq appat erniorfiinut assut akornusersuisarpoq.

*Aatsiteriviit*

Aatsiteriviit inissiffissaattut siunnersuutigineqartut eqqaanni appat aamma taateraat erniorfeqanngilaq. Kisianni sineriaq sinerlugu kabelit aqqutaat Maniitsumut pilersinneqarneranni appat aamma taateraat erniorfii sanegqutissavaat. Ingammik kabelit aqqutaasa pilersinneqarneranni erniorfiit akornusersorneqarnissaat aarlerineqarsinnaavoq.

### *Erngup nukinga*

Imermit nukissiorfiit kujalliit marluk tiffasissumiipput taakkulu pilersinneqarnerat immap timmiaasa erniorfiinut sunniuteqassanngilaq. Tasersiami (7e) imermit nukissiorfik Kangerlussuatsiamut kuuffeqartillugu pilersinneqassappat (7e3) kangerlummi angallannerup annertunerulerneranik kinguneqarsinnaavoq, tassanilu appat aamma taateraata erniorfii nalunaarsorneqarsimallutik.

### Ajoqusiissutininik millisaaniarneq aamma misissuinerit sulii allat

Erniorfiit eqqaanni immakkut angallanneq innimittartumik ingerlanneqartariaqarpoq suluusanillu helikopterinillu angallanneq malittarisaliuunneqartariaqarluni silaannakkut atsissukkut angallanneq erniorfiillu eqqaanni minneq erniornerup nalaani 1. juni-miit 15. septemberip tungaanut pinngitsoorumallugit.

### **4.6 Aalisakkat**

Kalaallit Nunaanni aalisakkat imermiut artit sisamaapput: eqaluk, kapisilik, kakilisak aamma nimeriaq. Artit taakku akornanni eqaluk kisimi projektimit sunnerneqartussaassanganneqarpoq.

Taakkua saniatigut nipisa aamma ammassak allaaserineqassapput aningaa-sarsiornikkut pingaaruteqalaarmata projektimillu sunnerneqarsinnaammata sinerissap ilaani suffisarmata.

### ***Eqaluk***

Eqaluk nunap immikkoortuani pineqartumi kuunni amerlanerni nalinginnaasumik takussaavoq aammalu tatsini takussaalluni. Immikkoortut marluupput: sisujuitsut inuunertik tamaat tarajoqanngitsumiittartut, sisusartorlu aasakkut imarmiittartoq ukiukkullu tarajoqanngitsumi suffiffigisartakkamini. Imermit nukissiorfinnik pilersitsineq eqaluit sisusarnerat pinaveersaartissinnaavaat aamma suffisarfiit alliartortarfiillu sunnersinnaallugit. Taakkua saniatigut nunap ilaanik qarsussinerit kviksølvip annerusumik akuiarneqarneranik kinguneqarsinnaavoq taamalu tatsimi aalisakkat kviksølvimik annerusumik akoqalernerannik. Sunniulli taanna ataannartussaannngilaq.

### Nalunaarsuutit

Nunap immikkoortua pineqartup iluani eqaluit pillugit misissuinerit anginerit ikitsuinnaat ingerlanneqarsimapput, ataaseq Kangerluarsunnguami, ataaseq Sisimiut avannaata kangiani Tasersuarmi ataaserlu Sarfartuup eqqaani. Taakkunanga Sarfartuumi eqaloqassuseq kisimi projektimit sunnerneqassaaq (takuum qaleriissaaraluni katersuinikkut misissuineq).

Taakkua saniatigut Kitaani ikkattumi aalisakkatigut pisuussutit pillugit aper-suinikkut misissuisimaneq pigineqarpoq. Misissuineq 1999-imeerpoq kitaatalu sineriaa Paamiuniit Aasiannut pineqarluni. Misissuineri sinerissap taassumap annertussusianut naleqqiullugu peqataasut ikipajaarnerat pissutigalugu tamak-kiisumik naammaginanngitsuunera ilimagisariaqarpoq.

#### Sanaartornerup nalaani aamma ingerlatsinerup nalaani sunniutit

Akornutinukua timitalerneqarsinnaasut soorlu qorlortut saputillu eqaluup immamiit kuukkut qanoq majortigisinnaaneranik aalajangiisuusartut. Kisianni erngup siltimik akoqarnera akornutaanngilaq taamaattorli suffinissamut erngup qaammaarittuunissaa pisariaqarluni. Eqaluk kuummi aniguissaguni ukioq kaajallallugu imermik kuuttoqartariaqarpoq tamavimmi qerinani. Imermit nukissiorfimmik ingerlatsineq kuup imilersornerata ilarujussuanik tigusisussaakkajuttarpoq tamannalu kuummi tassani eqaluup aniguinissaanut nalorninartorsiortitsilersinnaavoq.

Imermit nukissiorfimmut imissaqarfimmik pilersitsinikkut imermik katersivittut atorneqartumi erngup qummut killeqarfia assigiinngitsorujussuusassaaq, taseq ukioq kaajallallugu maqitsivigineqartassammat. Erngup killinganut aallaaviusumut naleqqiullugu upernaakkut aattulernerata kingorna aasap ingerlanerani qullariartornerussaaq ukiuuneranilu appariartornerussalluni. Tatsip killingata ilaa taamaattumik ilaannikkut ulingussimasassaaq ilaannikkullu paqqersimasassalluni. Biologiskiusumik kingunerisinnaasai tassaasinnaapput eqaluup suffiffigisartagaasa alliartorfigisartagaasalu sissami ikkattumiittartut sunnerneqarnerat. Kingunerisinnaasaq alla tassaavoq tatsip kviksølvimik akoqarnera annertusingallartoq kviksølvip qarsunneqartunit akuiaagaanera pinnaammat. Tamanna ima isumaqarsinnaavoq tatsip aalisagaasa kviksølvimik akoqarnerat piffissami aalajangersimasumi annertusissasoq.

Sarfartuumi kuuk eqaloqarfissuuvoq. Kuummut tassunga kuuk alla kuuttoq tasermit Tasersiamit kuuppoq. Kuunneq tamanna imermit nukissiorfiup 7e-p pilersinneragut milinneqartussaavoq. (takuum qaleriissaarluni katersuinikkut misissuineq).

#### Ajoqusiissutiniq millisaaniarneq aamma misissuinerit suli allat

Eqaloqatigiit ataatsit nungutitaanerat eqaloqassutsimut tamarmiusumut sioora-nartorsiortitsinngilaq. Kisianni piffimmut qanittumi aalisarnikkut eqaloqarfik pingaartoq sunnerneqarsinnaavoq. Imermit nukissiorfinnit kujallernit marlunnik kuuq eqqugaasussat eqaloqarnerisut misissorneqarsimanngilaq (7d aamma 6g). Tamanna qulaajartariaqarpoq soorlu aamma qulaajartariaqartoq eqaloqas-

sappat taakku piffimmut qanittumi eqaloqassutsimut tamarmiusumut qanoq pingaaruteqartiginersut.

Imermit nukissiorfiup sunniutaasa ilai annertunerusumik minnerusumilluunniit millisarniarneqarsinnaapput kuup imeqartuarnissaa isumagigaanni, aamma nalorninartorsiulernerit nalaanni. Erngup nukinganut atorneqartumit imerler-sorfiusunit allanit kuummut imermik pilersuineq kuup imeqassusianut aamma ilanngussisinnaavoq.

### ***Nipisa aamma ammassak***

Ammassak tassaavoq eqaluit ilaat mikisoq kalaallit kangerluini nalinginnaalluinnartoq. Immap uummavianut assorsuaq pingaarpoq puisit, arferit kigutillit, immap timmiai aalisakkallu anginerusut soorlu saarullik qalerallilu nerisaasa pingarnerit ilagimmassuk. Nunap immikkoortuata pineqartup iluani maj-junimi sissamut suffiartortarpoq ataatsimoortorsuullutillu tamaani takussaasarlutik. Ammassak tunisassiaralugu aalisarneqarneq ajorpoq kisianni piffinni ataasiakkaani "inoqutigiit aalisarnikkut atugassaannut" pingaarluni.

Nipisa Kitaata kujataani nalinginnaasuvoq aamma nalunaajaatip matumap nunap immikkoortuani pineqartumi. Upernaakkut maj-junimi sissamut suffiartortarpoq. Piffiit aalajangersimasut ornikkumanerusarpai, taakkunanilu suffiumallutik ataatsimoortarlutik. Tamaani ingammik suai tunineqartartut pinerullugit aalisarneqartarpoq, nunaqarfinnilu arlalinni umiatsiaararsortunut aalisarneq taman-na pingaarluni. Kalaallit nipisanniartarnerisa annersaat nunap immikkoortuata pineqartup iluani ingerlanneqartarpoq ingammillu Maniitsup kommuneani.

### **Nalunaarsuutit**

1999-imi apersuilluni misissuinermut eqaluup allaaserinerani oqaatigineqartoq ammassak nipisallu aamma ilaasimapput.

Ammassammut tunngatillugu Maniitsup kommuneani suffisarfiit Nuup Sisimiullu kommuuniinit amerlanerusut nalunaarsorneqarput. Assigiinngissut tamanna tatiginavigunanngilaq nalunaarutiginneriaatsilli assigiinnginnerannik peqquteqarluni. Nuup Sisimiullu kommuuniini aalisarfittut pingaartutut tikkuarneqartut iluanni amerlanerungaartunik suffisarfegarunarpoq.

Nipisanut tunngatillugu suffisarfiit aalisarfiillu pingaartut nalunaarsorneqarput. Nunap immikkoortui suuneri marluusut immikkoortinnissai ajornarsimavoq allaaserinnittunillu tamakkiisumik naammassinniffiusimasutut isigineqarnani. Nunap immikkoortuani pineqartumi suffisarfiit aalisartarfiillu amerlanersaat

imarpimmut qanittumiipput, kangerluit pingaannginnerupput Nuup kangerlua aamma Niaqunngunaq minillugit.

#### Sanaartornerup nalaani aamma ingerlatsinerup nalaani sunniutit

Ilimagisariaqarpoq aatsiteriviup talittarfiliornerani ikkattunik immiineqalaarluniluunniit assaasoqalaarumaartoq. Tamanna ammassaat nipisaallu suffisarfiiinik uumaffiinillu mumisinneqarsinnaanngitsumik aseruermik kinguneqartitsisinnaavoq. Matriximi "I"-mik nalunaaqutsigaq tassaavoq aatsiteriviup inissiffissaa suffisarfinnik/aalisarfinnik apersuilluni misissuinermi paasineqartunik qalliigaangat, "I?"-millu nalunaaqutsigaq tassaalluni apersuilluni misissuinermi suffisarfittut/aalisarfittut taaneqarsimanngitsut.

Artit marluk tamarmik Kalaallit Nunaanni siammarsimaqaat projektimullu uunga tunngatillugu sunniutit aalisagaqassutsimut tamarmiusumut kingunerlutsitsissanngatinneqanngilaq.

### **4.7 Nunap immikkoortui eqqissisimatit qajannartullu**

#### ***Nunap immikkoortui eqqissisimatit***

Nunap immikkoortuata iluani sumiiffiit pingasut kalaallit inatsisiliornerat nunallu tamalaat akornanni isumaqatigiissutaasut malillugit illersugaasutut inissisimapput. Sarfartup eqqaani nunap ilaa (Arnangarnup Qoorua) qeqertarluk Akilia Nuup kujataaniittoq eqqissisimatitaapput<sup>3</sup>. Taakkua saniatigut nunap immikkoortuata avannamut kangia'tungaata ilaani sumiiffik Ramsarimut ilaavoq. Sumiiffiit Ramsarimut ilaasut nunat tamalaat akornanni isumaqatigiissutit kingunerannik toqqarneqartarput uummaviullutillu pingaartut ingammik naloraarusilinnut.

Nunap immikkoortui taaneqartut pingasut akornanni Sarfartup eqqaani nuna eqqissisimatitaq kisimi projektimit sunnerneqarsinnaavoq. Tamaani naasut uumasullu eqqissisimatinneqarput, soorluttaaq aamma qangarnitsat tamarmik taamaattut. Aamma naasunik, nassunnik, niaqqut saarnginik itsarnitsanillu katersineq inerteqqutaavoq, angallannerlu taamaallaat pisummik ingerlanneqqaqusaavoq. Nuna eqqissisimatitap ilaani anginngitsumi angallanneq inerteqqutaalluinnarpoq.

---

<sup>3</sup> Arnangarnup Qooruata eqqissisimatinneqarnissaa pillugu Namminersornerullutik Oqartussat Nalunaarutaat nr. 31, 20. oktober 1989-imeersoq  
Qeqertap Akiliap eqqissisimatinneqarnissaa pillugu Namminersornerullutik Oqartussat Nalunaarutaat nr. 19, 1. november 1998-imeersoq

### ***Sumiiffiit qajannartut allat***

Nuup eqqaani Akiata kujataa'tungaani Qaquk ippoq. Sumiiffiik tamanna ingammik miternut siorartuunut siorakitsunullu ukiisunut pingaarpoq. Nalinginnaasumik tassani mitit minnerpaamik 5000 ittarput ilaatigullu allaat mitit 10.000 tungaanut kisinneqarsimapput.

Qaquk ikkattuuvog Kalaallillu Nunaanni pissutsit eqqarsaatigalugit naloraariaqarluni mikigiinnagassaanngitsunik ataatsimut katillugit 3-4 km<sup>2</sup>-inik isorartutigisunik. Julip naaneraniit aggustusi qaammat naallugu timmissanut naloraarusilinnut uninngaarfittut pingaartuuvog, piffissami tassani naloraarusillit amerlasoorsuit nalunaarsorneqarsimallutik. Kitaata kujataani sumiiffinni allani naloraarusillit taama eqimatigisut ilisimaneqanngillat.

Sumiiffik tamanna Ramsarimut ilaasussatut piukkunneqarpoq 2008-milu januarimi eqqissisimatinneqarnissaa siunnersuutigineqarluni. Akiani aatsitsivimik inissiineq, ingammik kujallermi, sumiiffiup tamatumap immap timmiaanut timmissanullu naloraarusilinnut uninngaartarfiusarneranut neriniartarfiusarneranullu pitsaanngitsumik pingaarutilimmik sunniuteqartitsilersinnaavog, misissuinerimmi uparuarmassuk miteqassuseq pitsaanngitsumik sunnerneqareersoq ingammik piniarnermut atatillugu akornusersuinernit. Talittarfiliornert, illoqarfiliorneq taakkulu nassatarisaannik sumiiffimmi assigiinngitsunik pinerit aam-malu talittarfimmiit minnerusumik anginerusumilluunniit uuliakoorneq ikummatissamilluunniit aniatitsisoorneq sumiiffiup timmiaqarfittut pingaartutut inissisimamera tatigaluttuartaavaa, qularnanngitsumillu sumiiffimmi pinngortitap pisuussutaanut allanut arlalitsigut pitsaanngitsunik kinguneqartitsissalluni.

## **4.8 Isumalluutit iluaqutiginerat**

### ***Piniarneq aallaaniarnerlu***

Kalaallit Nunaanni aallaaniarneq piniarnerlu assut ingerlanneqartarput nunallu immikkoortuani pineqartumi aallaaniarneq piniarnerlu annertoq ingerlanneqarluni. Tamanna inuussutissarsiutigalugu kisianni aamma saniatigooralugu aallaaniarnertut aamma aliikkutaralugu aalisarnertut pisarpoq. Kalaallit Nunaanni najugallit tamarmik aallaaniarsinnaanissaat aalisarsinnaanissaallu qangali ileqquuvog. Piniarneq aallaaniarnerlu qangaaniilli taama pingaarutegartigimmata pissutsit aallaaniarnissamut aalisarnissamullu periarfissanut sunniuteqarsinnaasut assut alaatsinaanneqartarput. Tamanna assersuutigalugu nunaannarmi sanaartornissanut angisuunut atuutissaaq, soorlu uani pineqartumi imermit nukissiorfinnik, kabelit aqqutissaannik attaveqarnernillu pilersitsinerit.



Immikkoortumi matumani tuttunik aamma umimmannik piniarneq pineqassaaq kisianni nunap immikkoortuani tassani aamma nerlerit aqissillu pimooruppallaarnagit piniarneqarput.

#### Nalunaarsuutit

1993-imiilli aallaaniarneq sunaluunniit ukiut tamaasa nalunaarutigineqartussaavoq, qaammatit tamaasa arti pisarineqarsimasoq qasseraarfigisimanerlugu nalunaarlugu. Artit killilersugaasut, taakkununga ilaallutik tuttut umimmaallu, nalinginnaasumik nalunaarutiginninnerup saniatigut immikkut nalunaarsuiffikkut nalunaaruteqarnissaq pisussaaffiuvoq. Nalunaaruteqartussaaneq aamma immikkut nalunaarsuiffik aqutigalugit aamma kisitsisarnerit misissuisarnerillu ilanngullugit ingerlatsiviup uumasoqassutsit sapinngisaq tamaat iluaqutiginnaanerat pisassanik piffissallu piniarfiusussat aalajangernerisigut qularnaarsinnaavaa.

Sumut piniariarsimaneq pillugu paasissutissat annermik saniatigooralugu piniartartunit pisuupput, immikkut nalunaarsuiffinni nalunaarsukkat inuutissarsiutigalugu piniartunit amerlanernit nalunaarutaasut erseqqittanngimmata amigartarlutillu. Ataatsimulli isigalugu immikkut nalunaarsuiffikkut nalunaaruteqartarneq 1997-imiilli appariartorsimavoq.

#### Sanaartornerup nalaani aamma ingerlatsinerup nalaani sunniutit

Nunap immikkoortuani tassani projekti taanni tuttut piniarnerannut sunniuteqarsinnaavoq kabelit aqutissaat imermillu nukissiorfiit piniariartarfinni orninneqartartuni inissinneqartussaammata. Sunniutit annersaat pilersitsinerup nalani pissapput. Sunniutit ingerlaavartumik atassanersut maanna nalunarallarpog kisianni pilersitat tekniskiusut inuttaqanngitsut piniarnikkut iluaqutigininnermut ajoqutaaginnarnissaat ilimananngilaq. Attaveqarnernik pilersitsineq, soorlu aqqusernit, nunap timaanut pisinnaaneq oqinnerulersissavaa taamalu piniarfissanut atorluarneqanngikkaluanut ingerlaneq annertunerulersillugu. Umimmanniarneq eqqarsaatigalugu piniarnerup annerpaartaa Kangerlussuup kujatinnguani pisarpoq, taamaammat projektip matumap piniarneq taanna annerusumik sunnissagunanngilaa.

#### ***Sukisaarsarnernik soqutigisat takornariaqarnerlu***

Nunaannaap atornera aallaaniarnerup aalisarnerullu saniatigut aamma sukisaarsarnermik siunertalinnik ilaqarput. Assersuutigalugu pineqarput nunaannarmut angerlaarnerit, illuaqqani, tuperni angallatiniluunniit unnuinernut ataqatigikkajutsillugit. Aammattaaq tamanna ilutigalugu angalaarnerit

taamaattut aallaniarnernut aalisarnernullu kiisalu aamma pinngortitap iluaqutigineranut allamut soorlu nuniannermut ataqatigisinneqarsinnaapput. Taakkua saniatigut takornariaqarnivik aaqqissugaq annertusiartuinnartumik pileraluttualerpoq, t.i. angalaarnerit aaqqissukkat akiliisunik peqataasulerluni sumiiffinnut aalajangersimasunut ingerlakkajuttarlutik.

#### Nalunaarsuutit

Nunap immikkoortuani pineqartumi sukisaarsarnernik soqutigisat takornariaqarnerlu pillugit paasissutissat Asiamit pisuupput, paasissutissanik kommuninit pingasuneersunit naammaqusersorlugit (illuaqqat inissisimaffii aamma kommunit nunaannarmut pilersaarutaat) aamma illoqarfiusuni pingasuni Kangerlussuarmilu takornariaqarnermik ingerlatsisunik inuutissarsiutigalugulu piniartunik apeqqarissaarnikkut. Illoqarfiit nunaqarfiillu avataanni nunaannarmi nunaminertanik akuersissutit pillugit paasissutissat Asiamit pipput, taakkulu kommunit nalunaarutigisimasaannik toqqammaveqarlutik.

Ingerlatsinerup aamma sanaartornerup nalaani sunniutit

#### *Sisimiut*

Aqqu tip angallassiviusup kitaa'tungaa sinerlugu kabelit aqqu taat inissinneqartuuppata tamanna nunap isikkuanik misigisaqarnermut kinguneqartisisinnaalissasoq nalilernerqarpoq, taamalu nunap immikkoortuanik tassanga tuniniaanerannut atuinerannullu. Kisianni takornariaqarnermik ingerlatsisut ilaat aamma periarfissat nutaat takusinnaavaat, pisisartut amerlanerulernissaat aamma attaveqarnerit pitsaannerusut, tassa aqqusernit aaqqissukkat, takorloorlugit.

#### *Maniitsoq*

Maniitsup eqqaani aatsitsiviup inissiffissaanut siunnersuutit pingasuupput, tamarmik illoqarfimmut qanikannersut. Inissiffissatut siunnersuutit avannarliit marluk (A aamma B) illuaraqarfimmut illoqarfiup avannaaniittumut annertuumik sunniuteqalersinnaavoq. Piffimmut tassunga kabelit aqqu taasa inissiffissaat nunavimmi illuaraqarfik angikannersoq aqqusaartussaassavaa. Kabelit kangerluit ikerasaallu qulaallugit inissinnerisigut nunap isikkuanik paasinninneq aamma nunap immikkoortuani illuaqqanik inissiiinissamut kajungernassuseq sunnersinnaassavaa. Angallassineq/assartuineq kabelillu aqqu taat, qanoq annertutigineri Kangerlussuatsiamilu sumut inissinneri apeqqutaatillugit, nunap isikkuanik misigisaqarnerq, t.i. nipaassuseq innarlerneqarsimanngissuserlu takornariat amerlasuut kajungerisaat nunallu immikkoortua tuniniarniarlugu nittarsaassinermi atornerqartartoq, sunnersinnaassavaa. takornariaqarnermik

ingerlatsisut ilaat aamma periarfissat nutaat takusinnaavaat, pisisartut amerlanerulernissaat aamma attaveqarnerit pitsaanerusut, tassa aqqusernit aaqqissukkat, takorloorlugit.

#### *Nuuk*

Ingammik aatsiteriviup Akiani inissinneqarfigisinnaasai marluk sukisaarsartarfiit illoqarfimmut qaninnerpaasut ilaannut assut pingaaruteqarsinnaalissasoq nalilerneqarpoq. Inissinneqarfigisinnaasat taakku illoqarfiup avataaniittullu pinngortitap ataqatigiinnerisa qanoq misigineqarsinnaaneritut assut sunniuteqalersinnaavoq. Piffimmut tassunga kabelit aqquataasa inissinneri nunap ilaa sukisaarsarnermut aallaaniarnermullu atortartoq aqqusaartussaassavaa.

#### Ajoqusiissutininik millisaaniarneq aamma misissuinerit sulii allat

Sumiiffiit sukisaarsartarfiusut qanoq atorneqartarneri pillugit misissuinerinik annertussutsimik pitsaassutsimilluunniit tunngavilinnik kommunini pingasuni sumiiffiit taamaattut pingaassusiisa nalilersornissaannut tunuliaqutitut atorsinnaasunik soqanngilaq. Sumiiffiit illoqarfinnut qanittut silaannarmi susassa-qartitsineritut periarfissatut atortarnerat aammalumi illoqarfinnut qanittuni silaannarmi susassa-qartitserusunermik kissaatit sukumiinerusumik nalunaar-sorneqassasut innersuussutigineqarpoq.

### **5.0 Inerniliineq**

Kommunini pingasuni tamani pinngortitaq ajortumik sunnerneqaratarsinnaavoq. Taamaattorli sunniutaasinnaasut taakku ajoqusiissutissat millisarniarnerisigut minnerulersinneqarsinnaapput. Millisaanissalli taakku ilaat sioqqutsisumik misissoqqaarnerisigut aatsaat paasineqarsinnaapput. Tamanna ingammik taamaappoq sumiiffinni aalajangersimasuni piffissani aalajangersimasuni qanoq pisoqarfissaanngitsuni, ass. tuttit ernisarfii imaluunniit kalaallit nerlerisa isasarfii. Misissuinissat innersuussutigineqartut aamma ajoqusiissutaasinnaasunik milisaaniarnerit ilanngussat 1-1-imi aamma 1-2-mi matriximi allassimapput. Aluminiumik suliniuteqarnerup pinngortitamut qanoq sunniuteqarumaarnera pillugu ilisimasat pigineqartut annikeqaat, taamaammallu ullumikkut siumut oqaatigineqarsinnaanngutsunik pitsaanngitsunik sunniuteqarsinnaanera tamakkiisumik pinngitsoortussaannngitsutut oqaatigineqarsinnaanngilaq.

Immikkoortumi tullermi kommunit pingasut tamarmik ataasiakkaarlugit aatsiteriviup inissinneqarnissaanut tunngatillugu pissutsit pinngortitap tungaaniit isigalugusooq nalunaarusiami matumani immikkoortut pingaaruteqarnerpaasussatut nalilerneqartut erseqqissarneqassapput eqiterneqassallutillu. Pissutsit taakku matriximi qasertunngorlugit erseqqissarneqarput.

### ***Sisimiut***

Kalaallit nerlerat, Kalaallit Nunaata kitaa kalaallit nerlerata erniorfituaraa. Kalaallit nerlerat kinguariartorpoq taamaammallu Kalaallit Nunaat nunat tamalaat akornanni arti taanna pillugu immikkorluinnaq akisussaaffeqarpoq. Nunap ilaa Kangerlussuup avannaaniittoq kalaallit nerlerannut ingammik pingaarpoq. Arti upernaakkut Kalaallit Nunaannut tikiuteqqammernerata kingorna assut qajannarpoq, tamatumalu nalaani akornusersuineq erniorfissaq sunnersinnaavaa. Sisimiut kommuniani sumiiffik kujalleq (Sisimiut C) kalaallit nerlerisa uninngaartarfianni pingaartumi inissisimavoq. Tamaani aatsiterivimmik inissiineq sumiiffimmik aserorterissaq, timmiaqassutsimut suli aamma ajortumik sunniuteqaratarsinnaalluni. Kommunimi sumiiffiit avannarliit marluk kalaallit nerlerinit iluaqutigineqartartuni inissisimanngillat, kisianni sumiiffinnut taakkununga kabelit aqqutissaat sumiiffiit kalaallit nerlerinit najorneqartartut aqqusaaratarsinnaassavaat. Tamanna ingammik sanaartornerup nalaani ajortunik sunniuteqarsinnaassaaq. Taamaattumik nunap immikkoortuata tamatumap kalaallit nerleranut immikkut pingaaruteqassusia iluaqutigineqassusialu nalunaarsorneqartariaqarpoq, uninngaartarfinni isasarfinnilu piffissani tulluurtuni suliaqarneq pinaveersaaqqullugu.

Tuttu, Itilliup Sisimiullu akornat tuttunut pingaaruteqarpoq. Nunap immikkoortua tamanna aqqusaarlugu Sisimiunut kabelit aqqutaannik pilersuineq piffiup tamatumap nunallu timaata akornanni ingerlaartarnerit sunnersinnaavaa. Sumiiffimmi aqquserniortoqarpat tamanna aamma akornusersuinerimik anginerusumik piniarnerullu annertusineranik kinguneqassaaq, sumiiffimmut oqinnerusumik pisinnaanerp kingunerisaanik.

Naasut qaqutigooortut, Itilliup eqqaani aatsitsivimmik pilersitsineq (Sisimiut C) aammalu Akullerup qinnguutigut kabelit aqqutaannik pilersitsineq naasut artit arlaqartut naasarfi aqqusaartussaagamigit, SMV-millu misissuiffiusoq Kalaallit Nunaanni artit taakku peqarfiunerannut pingaartuummat, mumisinneqarsinnaanngitsumik aseruinerimik nassataqarsinnaavoq. Tamannali ajornanaarpallaarnagu qaangerneqarsinnaavoq sumiiffimmi naasut qaqutigooortut nalunaarsornerisigut, taakku avaqqullugit kabelit aqqutissaat inissinneqarsinnaaniassammat.

### ***Maniitsoq***

Aatsiterviup inissaatut siunnersuutigineqarsimasut pingasut arlaannaalluunniit pinngortitaq annertunerusumik sunnissagaat nalilernerqarpoq. Taamaattorli sumiiffinni nipisaat ammassaallu suffisarfii talittarfinnik pilersitsinikkut ingerlat-

sinikkullu piuneerussinnaapput kisianni aalisagaqassutsimut tamarmiusumut sunniuteqassanngitsutut nalilerneqarpoq.

Appa aamma taateraag. Sineriak sinerlugu kabelit aqqutaat inissinneqartillugit appat taateraallu erniorfii saneqquttussaavaat, taakkulu tamarmik Kalaallit Nunaata ilarujussuani kinguariartortuullutik. Ingammik kabelit aqqutaasa piler-sinneqarneranni erniorfiit akornusersorneqarnissaat aarleqqutigineqarsinnaavoq. Taamaattumik erniorfiit eqqaanni akornusersuinerit, soorlu helikopterinik timminerit umiarsuillu angallannerat, erniorfiup nalaani pinaveersaartariaqarpoq.

### **Nuuk**

Qaauk. Akiani aatsitsivilliorfigineqarsinnaasut marluk siunnersuutigineqarsimapput. Tamaani inissiineq, ingammik kujallermi inissiineq, Qaauq eqqaanut annertuumik ajortumik sunniuteqarsinnaassasorineqarpoq tamanna ingammik miternut siorartuunut siorakitsunullu uninngaartarfiummat neriniartarfiullunilu pingaartoq. Sumiiffik taanna aamma timmissanut naloraarusilinnut amerlasuunut aamma imarmiunut allanut pingaartuuvog. Sumiiffik taanna sumiiffittut Ramsarimut ilaaratarsinnaasutut DMU-p nalunaarusiaani 2001-imeersumi ilaavoq – tassa imaappog sumiiffik masattoq nunat tamalaat akornanni pingaarutilik. Aammattaaq Avatap aamma Timmiap sumiiffiup taassumap eqqissisimatinneqarnissaa suliaassanngortissimavaa. Talittarfiliunerit, illoqarfiliorneq taakkulu nassatarisaannik sumiiffimmi assigiinngitsunik pinerit aammalu talittarfimmiit minnerusumik anginerusumilluunniit uuliakoorneq ikummatissamiluunniit aniatitsisoorneq sumiiffiup timmiaqarfittut pingaartutut inissisimanera tatigaluttuartussaavaa, qularnanngitsumillu sumiiffimmi pinngortitap pisuusutaanut allanut arlalitsigut pitsaanngitsunik kinguneqartitsissalluni.

Tuttu, Akia kiisalu Nuup kangerluata avannaani Narsarsuaq tassaapput tuttu neriniartarfii pingaartut immaqalu aamma erniortarfii. Nuup tungaanut kabelit aqqutaannik pilersitsineq neriniartarfiit pingaartut taakkua sunnertussaavai isorartussuseq tamakkingajallugu. Taassuma saniatigut Akiani aatsiterivimmik pilersitsineq illoqarfimmut qanikannertussaavoq tamannalu akornusersuinerunermik nassataqassaaq aatsiterivimmut tunngassuteqartunik suliaqarnerit kingunerisaannik kiisalu aamma piffimmi asimiinnerulernerup kingunerisaanik piniariarnerulernerimik. Tamakkua sumiiffimmi tuttu atugaat ajornerulersis-sinnaavaat.

Ukiup kaajallakkiartornerani kalaallit tuttu isa ingerlaarfiviit malittarneraat pillugit ilisimasat amigarput. Aatsitsivik Nuummi Sisimiuniluunniit inissinneqassagaluarpas tamanna sukumiinerusumik misissortariaqassaaq. Taakkua saniatigut

misissuinerit ataqatigiissillugit aaqqissukkat toqqaannartullu, soorlu nunap ilaa aqqusaarlugu kabelit aqqutaannut tutut qanoq qisuariartarnersut, amigaa-tigineqarput. Nunap ilaa tuttoqarfiusoq pingaartoq aqqusaarlugu kabelit aqqutaat ikkussorneqassappata misissuinerit taama ittut ingerlanneqar-tariaqarput. Ingerlaarfiit sunnernissaat minnerpaaffimmiitinniarneqarsinnaavoq aqqutit amitsut milinnaveersaarnersigut, suliaqarnissallu piffinni suliaqarfiusus-sani piffissanut tutut ikitsuinnaanissaannik ilimagineqarfiusunut inissinnerisigut.